

પરિચય પુસ્તિકા - જયેશ ચિતલિયા

મ્યુચ્યુઅલ ફંડનું એ ટુ ઝેડ

મ્યુચ્યુઅલ ફંડ: રોકાણકારોનો શ્રેષ્ઠ મિત્ર

વિનયની ઈચ્છા શેરબજારમાં રોકાણ કરવાની છે, પરંતુ તેની પાસે માત્ર પાંચ-દસ હજાર જેટલી રકમ છે, અલબત્ત, વિનય દર મહિને બેથી પાંચ હજાર સુધીની રકમની બચત કરી શકે છે. જોકે શેરબજારમાં રોકાણ કરવા માટે આ રકમ નાની ગણાય તેથી વિનય તેના મિત્ર જીગરને વાત કરે છે. જીગર પણ કહે છે, હા, ચાર મારી પણ શેર્સમાં રોકાણ કરવાની ઈચ્છા ખરી. તેઓ બંને મળીને દોસ્ત સંકેતને વાત કરે છે, સંકેત પણ તેમાં સૂર પુરાવે છે અને **મિત્ર** સિદ્ધાર્થને કહે છે. ચાર જણા મળી ચાલીસ હજાર ભેગા કરે છે. એ પછી વધુ એક મિત્રને તૈયાર કરે છે, જે પણ રૂ.દસ હજાર સાથે રોકાણ માટે રાજી છે. આમ પાંચેય મિત્રોનું કુલ ફંડ રૂ. પચાસ હજાર થયું. હવે એ પાંચેય જણાએ નક્કી કર્યું કે આ રકમમાંથી આપણે ચોકકસ શેર્સ ખરીદીને રાખશું, જેમાં **સારો** નફો મળતો હશે ત્યારે વેચીને નફો વહેંચી લઈશું અને જો ખોટ થશે તો એ પણ વહેંચી લઈશું. આમ આ રકમમાંથી આપણે શેરબજારમાં ખરીદી-વેચાણ કરતા રહીશું. વિનય અને તેના ચાર મિત્રોએ સાથે મળીને જે ફંડ ઊભું કર્યું અને તેને શેરોમાં રોકવાની જે વ્યૂહરચના બનાવી એને સરળ ભાષામાં મ્યુચ્યુઅલ ફંડ કહી શકાય. મ્યુચ્યુઅલ

ફંડની સાદી વ્યાખ્યા મુજબ જ્યાં ઘણા બધા નાના -નાના રોકાણકારો પરસ્પર (મ્યુચ્યુઅલ)
લાભ માટે એક થઈ મોટું ફંડ ઊભું કરે અને પછી એ ફંડમાંથી શેરોમાં ખરીદી તથા વેચાણ
કરી પરસ્પર પ્રોફિટ અને લોસની વહેંચણી કરાય એ મ્યુચ્યુઅલ ફંડ છે, જેમાં જેટલું જેનું
રોકાણ તેટલો તેનો નફા અને નુકશાનમાં હિસ્સો. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો નાના રોકાણકાર
પાસે મોટી મૂડી નહી હોવાથી તે સૌ સાથે મળીને રોકાણનું આયોજન કરે. આ બધા વતી શેર
રોકાણનો નિર્ણય લે અથવા એ ફંડના સંચાલનની જવાબદારી સંભાળે તે ફંડ મેનેજર કહેવાય
. જોકે મ્યુચ્યુઅલ ફંડની આ એક સાદી સમજ થઈ. હકીકતમાં મ્યુચ્યુઅલ ફંડ એક વિશાળ
ઉદ્યોગ છે, જેમાં અનેક ફંડો સહભાગી છે અને તેનું મૂડીબજારની નિયમન સંસ્થા સેબી
(સિક્યોરિટીઝ એન્ડ એક્સચેન્જ બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા) નિયમન કરે છે. આમ તો આપણા દેશનું
સૌપ્રથમ મ્યુચ્યુઅલ ફંડ યુનિટ ટ્રસ્ટ ઓફ ઈન્ડિયા (યુટીઆઈ) છે, જેનો ઉદ્દેશ શરૂથી નાના
રોકાણકારોનું નાનું નાનું ભંડોળ એકત્ર કરી તેનું સિક્યોરિટીઝ માર્કેટમાં ઈન્વેસ્ટમેન્ટ કરવું
અને ત્યાર બાદ તેના લાભોને એ રોકાણકારોમાં ડિવિડંડ તથા મૂડીવૃદ્ધિ સ્વરૂપે વહેંચી દેવાનું
રહ્યું છે. જોકે યુટીઆઈની લાંબી યાત્રાની સફળતા બાદ સરકારે આ માર્ગ અન્ય બેંકો માટે
ખુલ્લો કર્યો, એ પછી ખાનગી ક્ષેત્રને પણ મ્યુચ્યુઅલ ફંડ ઉદ્યોગમાં પ્રવેશવાની મંજૂરી આપી,
જેને હવે બે દાયકાથી વધુ સમય થઈ ગયો છે. આ બે દાયકામાં મ્યુચ્યુઅલ ફંડ ઉદ્યોગમાં
અનેકવિધ પરિવર્તન આવ્યાં છે. મૂળભૂત રીતે નાના રોકાણકારો માટે સ્થપાયેલા આ ઉદ્યોગનું

કદ સતત વધતું રહ્યું છે અને આનો લાભ નાના તથા મોટા દરેક પ્રકારના ઈન્વેસ્ટરો લઈ રહ્યા છે. આ પરિવર્તનના સમયગાળામાં આ ઉદ્યોગમાં અનેક ઈનોવેશન પણ થયાં છે. સંખ્યાબંધ નવી યોજનાઓ આવતી ગઈ છે. હાલમાં આશરે પાંચ કરોડથી વધુ રોકાણકારો મ્યુચ્યુઅલ ફંડ ઉદ્યોગમાં રોકાણ કરી રહ્યા છે. આ મ્યુચ્યુઅલ ફંડ ઉદ્યોગ વિશે સાદી-સરળ ભાષામાં પરિચય અને સમજ મેળવીએ.

ચાલો, સૌપ્રથમ મ્યુચ્યુઅલ ફંડની કેટલીક પાયાની બાબતો જોઈ લઈએ.

મ્યુચ્યુઅલ ફંડ શું છે ?

વાસ્તવમાં મ્યુચ્યુઅલ ફંડ એ એવી યંત્રણા છે કે જેમાં રોકાણકારોને યુનિટ્સ ઈશ્યુ કરી ભંડોળ ઊભું કરવામાં આવે છે અને પછી તે ભંડોળનું ઓફર ડોક્યુમેન્ટમાં જણાવ્યા પ્રમાણે વિવિધ શેર્સ-સિક્યુરિટીઝમાં રોકાણ કરવામાં આવે છે. આમાં વિવિધ ઉદ્યોગોની સિક્યુરિટીઝમાં રોકાણ થતું હોઈ જોખમ ઘટે છે. મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાં રોકાણ કરનારાઓને યુનિટહોલ્ડર કહેવામાં આવે છે. જેમ કંપનીઓ ફંડ ઊભું કરવા આઈપીઓ (ઈનિશિયલ પબ્લિક ઓફર) લાવે છે તેમ મ્યુચ્યુઅલ ફંડ એનએફઓ (ન્યૂ ફંડ ઓફર) લાવે છે. તેમાં શેરને બદલે યુનિટ્સ ઓફર થાય છે, જોકે તેમાં શેરની જેમ પ્રીમિયમ નથી હોતું, બલકે રૂ.૧૦ના ભાવે એક યુનિટ ઓફર થાય છે, જેમાં સામાન્ય રીતે શરૂમાં લઘુતમ રૂ.૨૦૦૦ અથવા રૂ.૫૦૦૦નું રોકાણ કરવાનું હોય છે.

મ્યુચ્યુઅલ ફંડની રચના કઈ રીતે કરાય છે ?

મ્યુચ્યુઅલ ફંડની રચના એક ટ્રસ્ટરૂપે કરવામાં આવે છે, જે સ્પોન્સર (પ્રાયોજક), ટ્રસ્ટીઓ, એસેટ મેનેજમેન્ટ કંપની (એએમસી) અને કસ્ટોડિયન ધરાવે છે. ટ્રસ્ટની સ્થાપના એક કે તેથી વધુ સ્પોન્સર દ્વારા કરવામાં આવે છે. કંપનીમાં જેમ પ્રમોટર હોય છે એમ મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાં સ્પોન્સર હોય છે. મ્યુચ્યુઅલ ફંડના ટ્રસ્ટીઓ રોકાણકારોના લાભ માટે ફંડની પ્રોપર્ટી ધારણ કરી રાખે છે, જ્યારે સેબીએ માન્ય કરેલી એસેટ મેનેજમેન્ટ કંપની (એએમસી) જુદી જુદી સિક્યુરિટીઝમાં મૂડીરોકાણ દ્વારા ભંડોળનો વહીવટ કરે છે. સેબીએ માન્ય કરેલા કસ્ટોડિયન વિવિધ સ્કીમોની સિક્યોરિટીઝ પોતાના તાબામાં રાખે છે. એએમસી પર સર્વસામાન્ય દેખરેખ અને નિયંત્રણની સત્તા ટ્રસ્ટીઓને હોય છે. તેઓ ફંડની કામગીરીનું સંચાલન કરે છે અને સેબીના નિયમનો પાલન થાય એ જુએ છે. સેબીના નિયમનો મુજબ ટ્રસ્ટી કંપનીના ડિરેક્ટરો

અથવા ટ્રસ્ટીમંડળના બેતૃતીયાંશ સભ્યો સ્વતંત્ર હોવા જોઈએ. એટલે કે તેઓ સ્પોન્સ સાથે સંકળાયેલા ન હોવા જોઈએ. એ ઉપરાંત એએમસીના ૫૦ ટકા ડિરેક્ટરો સ્વતંત્ર હોવા જોઈએ. બધાં મ્યુચ્યુઅલ ફંડોએ કોઈ પણ સ્કીમ ખુલ્લી મૂકતાં પૂર્વે સેબીનું રજિસ્ટ્રેશન મેળવવું પડે છે. સમયાંતરે સેબી આ ઉદ્યોગ માટે જરૂરિયાત અનુસાર નિયમોમાં સુધારા-વધારા કરે છે.

મ્યુચ્યુઅલ ફંડનો ઇતિહાસ

મ્યુચ્યુઅલ ફંડનો ઇતિહાસ બહુ જૂનો છે. કહેવાય છે કે તેની શરૂઆત ૧૮ મી સદીમાં નેધરલેન્ડમાં થઈ હતી. વર્ષ ૧૮૨૨માં કિંગ વિલિયમ એક કલોઝ એન્ડ ફંડનો આરંભ કર્યો હોવાનું કહેવાય છે, જોકે ઇતિહાસકારોમાં ક્યાંક ચોકકસતાનો અભાવ પણ છે, જેમાં તેની શરૂઆત ક્યાંક ૧૭૭૪માં એક ડચ વેપારી એડ્રીયન વેન કેટવિચે સ્થાપેલા ઈન્વેસ્ટમેન્ટ ટ્રસ્ટમાંથી થઈ હોવાનું કહેવાય છે અને નેધરલેન્ડના કિંગને એમાંથી આ આઈડિયા આવ્યો હતો. કેટવિચે નાના રોકાણકારોને પોતાના ફંડ મારફત ડાઈવર્સિફિકેશનનો ખ્યાલ આપ્યો હતો. તેના ફંડનો સંદેશ હતો, એકતામાંથી મજબૂતી સર્જાય છે. મ્યુચ્યુઅલ ફંડ એ અનેક લોકોના એક લક્ષ્ય સાથે એકઠા થવાનું પરિણામ છે. ત્યાર બાદ ૧૮૪૮માં સ્વીત્ઝરલેન્ડ અને ૧૮૮૦માં સ્કોટલેન્ડમાં મ્યુચ્યુઅલ ફંડ સમાન ઈન્વેસ્ટમેન્ટ ટ્રસ્ટનો પ્રવાહ શરૂ થયો હતો. આમ લોકો પાસેથી નાણાં સાધનો એકઠાં કરી જોખમને વહેંચી દેવાના ખ્યાલ સાથે કલોઝ એન્ડ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ કરવાનો વિચાર બ્રિટિશ અને ફ્રાન્સમાં પણ વિસ્તરતો ગયો અને ૧૮૮૦માં તે યુ.એસ.એ.માં ફેલાયો. ૧૮૮૩માં ધ બોસ્ટન પર્સનલ પ્રોપર્ટી ટ્રસ્ટની સ્થાપના થઈ, જે યુ.એસ.માં સ્થપાયેલું સૌપ્રથમ કલોઝ એન્ડેડ ફંડ ગણાય છે. ત્યાર બાદ ૧૯૦૭માં ફિલાડેલ્ફીયામાં સ્થપાયેલું એલેક્ઝાન્ડર ફંડ એ તે સમયનું સૌથી આધુનિક મ્યુચ્યુઅલ ફંડ કહેવાય છે. ૧૯૨૮નું વર્ષ મ્યુચ્યુઅલ ફંડના ઇતિહાસમાં સૌથી યાદગાર વર્ષ ગણાય છે, કારણ કે આ વર્ષમાં સ્થપાયેલા વેલિંગ્ટન ફંડનું સીધું સ્ટોકસ અને બોન્ડસમાં રોકાણ કરાયું હતું, એ પહેલાં આવા ફંડનું રોકાણ સીધું વેપારમાં થતું હતું.

૧૯૨૯ના ગ્રેટ ક્રેશ બાદ

૧૯૨૯માં સાત ઓપન એન્ડેડ ફંડ સામે સાતસો જેટલાં કલોઝ એન્ડેડ ફંડ હતાં, કિંતુ ૧૯૨૯ના યાદગાર માર્કેટ ક્રેશ બાદ ધીમે-ધીમે કલોઝ એન્ડેડ ફંડનું સ્થાન ઓપન એન્ડેડ ફંડ લેતાં ગયાં, કારણ કે ઓપન એન્ડેડ ફંડમાં રોકાણકારોને ગમે ત્યારે બહાર નીકળી જવાની તક

સહેલાઈથી મળતી રહે છે, જ્યારે કલોઝ ફંડમાં ચોકકસ મુદત સુધી બંધન રહેતા હોય છે. એ પછીથી મ્યુ.ફંડ માટે સતત નવા નીતિ- નિયમો બનવા લાગ્યા. રોકાણકારોનાં હિતોની રક્ષાને ધ્યાનમાં રાખી નવાં ધોરણો તૈયાર થતાં ગયાં. અમેરિકાના નિયમન તંત્ર સિક્યોરિટીઝ એન્ડ એક્સચેન્જ કમિશન (એસઈસી -સેક) આ રેગ્યુલેશન તૈયાર કરતું હતું. ૧૯૫૦ -૧૯૬૦ થી મ્યુ.ફંડના વિકાસમાં વેગ આવ્યો અને અનેક નવાં ફંડસ આવતાં ગયાં, લોકોની તેમાં સામેલગીરી વધતી ગઈ, કરોડોનું ભંડોળ જમા થતું ગયું વિશ્વની ફાઈનાન્સીયલ માર્કેટના નકશા પર મ્યુ.ફંડનું આગવું સ્થાન બનતું ગયું, છેક ૨૦૦૮-૦૯ ની ગ્લોબલ ક્રાઈસિસ સુધીના સમયગાળામાં મ્યુ.ફંડસે અનેક ઉથલપાથલ, તેજી-મંદી, સારા-નરસા સંજોગોનો સામનો કર્યો, તેમ છતાં આજે પણ મ્યુચ્યુઅલ ફંડ ઉદ્યોગ એક ભવ્ય સ્થાન ધરાવે છે અને સતત વિકાસની રાહ પર છે. અમેરિકામાં હાલ દસ હજારથી વધુ મ્યુચ્યુઅલ ફંડસ છે અને કરોડો અમેરિકનો મ્યુ.ફંડની યોજનાઓમાં રોકાણ કરતા રહે છે.

ફંડની સ્કીમની નેટ એસેટ વેલ્યુ એટલે શું ?

સ્કીમની કામગીરીનો નિર્દેશ એનએવી દ્વારા થાય છે. સરળ શબ્દોમાં કહીએ તો એન.એ.વી. એટલે સ્કીમ દ્વારા ધારણ કરાયેલી સિક્યુરિટીઝનું યુનિટદીઠ બજાર મૂલ્ય (**નેટ એસેટ વેલ્યુ**). બજારભાવ રોજેરોજ બદલાતા હોય છે એટલે એન.એ.વી પણ રોજેરોજ બદલાતી રહે છે. એન.એ.વી.એટલે સ્કીમની કુલ સિક્યુરિટીઝનું બજાર મૂલ્ય ભાગ્યા કુલ યુનિટ્સ. મ્યુચ્યુઅલ ફંડો દૈનિક કે સાપ્તાહિક ધોરણે એન.એ.વી. જાહેર કરે છે.

મ્યુચ્યુઅલ ફંડ યોજનાના પ્રકાર

મ્યુચ્યુઅલ ફંડ યોજનાઓને મુખ્યત્વે બે પ્રકારમાં વહેંચી શકાય. ઓપન એન્ડેડ ફંડ/સ્કીમ અને કલોઝ એન્ડેડ સ્કીમ. ઓપન એન્ડેડ ફંડ એવી સ્કીમ છે કે જેમાં સબસ્ક્રિપ્શન ભરી દાખલ થઈ શકાય છે અને પછી તેની સતત પુનઃ ખરીદી-વેચાણ પણ થઈ શકે છે. અર્થાત્ તે સ્કીમ સતત ખુલ્લી રહેતી હોવાથી તેને ઓપન એન્ડેડ કહે છે. જ્યારે કલોઝ એન્ડેડ સ્કીમ ત્રણ, પાંચ કે સાત વર્ષની નિર્ધારિત મુદતની યોજના હોઈ શકે છે. આ ફંડ ખૂલે એ પછી તે નિર્ધારિત સમયગાળા માટે સબસ્ક્રિપ્શન માટે ખુલ્લું રહે છે અને એ પછી રોકાણકારે આ યુનિટ્સની વેચાણ કે ખરીદી બજારમાંથી જ કરવાની રહે છે. રોકાણકારોને સ્કીમમાંથી નીકળી જવાનો વધુ એક વિકલ્પ આપવા કેટલાંક કલોઝ એન્ડેડ ફંડો સમયાંતરે એનએવી આધારિત કિંમતે પુનઃ ખરીદી કરે છે. આ મ્યુચ્યુઅલ ફંડો સામાન્ય રીતે અઠવાડિક ધોરણે એનએવી જાહેર કરે છે.

આ સિવાય રોકાણના હેતુને આધારે મ્યુચ્યુઅલ ફંડ સ્કીમ્સના નીચે જણાવ્યા પ્રમાણેના પ્રકારો છે:

□ ગ્રોથ ઈક્વિટી સ્કીમ

ગ્રોથ ફંડનો હેતુ મધ્યમથી લાંબા ગાળાની મૂડીવૃદ્ધિનો હોય છે. જેથી તેનું મહદઅંશે ઈક્વિટીમાં રોકાણ કરાય છે. પરિણામે આવાં ફંડો તુલનાત્મક રીતે ઊંચા જોખમવાળાં હોય છે. આ સ્કીમ્સ રોકાણકારોને ડિવિડંડ કે મૂડીવૃદ્ધિના વિકલ્પ ઓફર કરે છે. રોકાણકારે અરજી ફોર્મમાં પોતાની પસંદગીનો વિકલ્પ દર્શાવવાનો રહે છે. રોકાણકાર બાદમાં તે વિકલ્પ બદલી પણ શકે છે. લાંબા ગાળાના મૂડીરોકાણ માટે આ સ્કીમ સારી છે.

□ ઈન્કમ/ડેટ સ્કીમ

આ ઈન્કમ ફંડનો હેતુ રોકાણકારોને નિયમિત અને સ્થિર આવક પૂરી પાડવાનો હોય છે. આ સ્કીમ સામાન્ય રીતે બોન્ડ્સ, કંપનીનાં ડિબેન્યર્સ અને સરકારી જામીનગીરીઓ જેવી સ્થિર આવક આપતી સિક્યુરિટીઝમાં રોકાણ કરે છે. આમાં ઈક્વિટી સ્કીમની તુલનાએ જોખમ ઓછું હોય છે. પરંતુ વળતર પણ મર્યાદિત રહે છે.

□ બેલેન્સ ફંડ

આ ફંડનો હેતુ રોકાણકારને મૂડીવૃદ્ધિ અને સ્થિર આવક પણ પૂરી પાડવાનો હોય છે. તેના ઓફર ડોક્યુમેન્ટમાં જણાવ્યા મુજબના પ્રમાણમાં ડેટ અને ઈક્વિટીમાં સામાન્ય રીતે ૪૦:૬૦ ટકાના પ્રમાણમાં રોકાણ કરવામાં આવે છે. આમ તેમાં જોખમ અને સલામતીનું બેલેન્સ કરાય છે.

● સેક્ટરલ ફંડ

આ ફંડનો ઉદ્દેશ જે-તે સેક્ટરની કંપનીઓમાં જ રોકાણ કરવાનો રહે છે. દા.ત. જો કોઈ મ્યુ.ફંડ બેન્કિંગ સેક્ટરનું ફંડ ઓફર કરે તો તેનું રોકાણ માત્ર બેંકો કે બેન્કિંગ કંપનીઓમાં જ થાય છે. આમ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ફંડ, આઈટી ફંડ, ટેલિકોમ ફંડ વગેરે હોય છે. આમાં માત્ર એક સેક્ટર પર જ આધાર રખાતો હોવાથી વૈવિધ્યકરણ હોતું નથી, પરિણામે જોખમ પણ ઊંચું રહે છે, જો આ સેક્ટરમાં તેજી હોય તો કમાણી પણ સારી થાય છે, તેમ છતાં એકંદરે સેક્ટરલ ફંડ રિસ્કી ગણાય છે. રોકાણકારોને સેક્ટરની સમજ ન હોય તેમને આવા ફંડથી દૂર રહેવાની સલાહ અપાય છે.

□ મની માર્કેટ અથવા લિક્વિડ ફંડ

આ ફંડ પણ ઈન્કમ ફંડ છે. આ ફંડ પ્રવાહિતા, મૂડીની જાળવણી અને મધ્યમ આવક પૂરી પાડે છે. આ સ્કીમ ટૂંકી મુદતનાં નાણાં સાધનો જેવાં કે ટ્રેઝરી બિલ્સ, સર્ટિફિકેટ ઓફ ડિપોઝિટ, કમર્શિયલ પેપર્સ

અને કોલ મની, સરકારી જામીનગીરીઓ વગેરેમાં રોકાણ કરે છે.

□ ગિલ્ડ ફંડ

આ ફંડ માત્ર સરકારી જામીનગીરીઓમાં રોકાણ કરે છે, તેથી મહત્તમ સલામતી ઓફર કરે છે. સરકારી જામીનગીરીઓમાં ડીફોલ્ટનું જોખમ હોતું નથી. ગવર્નમેન્ટ સિક્યોરિટીઝમાં રોકાણ કરાતું હોવાને લીધે તેને જી-સેક ફંડ પણ કહે છે.

□ ઈન્વેકસ ફંડ

ઈન્વેકસ ફંડ જાણીતા શેરઆંકો જેવા કે સેન્સેક્સ, નિફ્ટી સમાવિષ્ટ શેરોમાં રોકાણ કરે છે. ઈન્વેકસમાં શેરોના જેટલું વેઈટેજ હોય એટલા જ વેઈટેજવાળો પોર્ટફોલિયો તેઓ તૈયાર કરે છે. પરિણામે ઈન્વેકસના વધવા કે ઘટવા સાથે આ ફંડની એનએવી વધે કે ઘટે છે.

● એમઆઈપી

મન્યલી ઈન્કમ પ્લાન (એમઆઈપી) નામે ઓળખાતી આ યોજના રોકાણકારોમાં બહુ જ જાણીતી છે. નિયમિત આવકની અપેક્ષા રાખતા રોકાણકારો માટે એમઆઈપી સરળ સ્કીમ ગણાય છે.

● મલ્ટી એસેટ્સ અથવા હાઈબ્રીડ ફંડ

આ ફંડ તેનું રોકાણ વિવિધ એસેટ્સમાં કરે છે. દા. ત. ઈક્વિટી, ડેટ, ગોલ્ડ, વગેરે. આમ તેનું ઈન્વેસ્ટમેન્ટ મલ્ટી એસેટ્સમાં વહેંચાઈ જાય છે, જેની ટકાવારી એસેટ મેનેજમેન્ટ કંપની નક્કી કરે છે. અલબત્ત, તેનાં નિર્ધારિત ધોરણો હોય છે. આમ કરીને ફંડને સિંગલ એસેટના રિસ્ક સામે રક્ષા અપાય છે. જુદી જુદી એસેટ્સ હોવાથી એકમાં મંદી હોય તો બીજામાં તેજી હોઈ શકે છે, પરિણામે જોખમ વહેંચાઈ જાય છે.

● ઈટીએફ (એક્સચેન્જ ટ્રેડેડ ફંડ)

આ ફંડનું ભંડોળ પણ સંબંધિત ઈન્વેકસમાં સમાવિષ્ટ શેરોમાં જ થાય છે, માત્ર ફરક એ છે કે આ ફંડનું શેરબજાર પર શેરની જેમ ટ્રેડિંગ થઈ શકતું હોવાથી તેને એક્સચેન્જ ટ્રેડેડ ફંડ કહે છે. સેન્સેક્સ, નિફ્ટી વગેરે જેવા ઈન્વેકસમાં આવાં ફંડ ઉપલબ્ધ છે. (ઈટીએફ વિશેની અલગ પરિચય પુસ્તિકા ઉપલબ્ધ છે)

ટેક્સ સેવિંગ સ્કીમ

ટેક્સ સેવિંગ સ્કીમમાં રોકાણકારોને આવકવેરા ધારા ૧૯૬૧ હેઠળની ચોક્કસ જોગવાઈઓ હેઠળ કરલાભ ઓફર કરાય છે. દાખલા તરીકે ઈક્વિટી લિન્કડ સેવિંગ સ્કીમ અને મ્યુચ્યુઅલ ફંડ દ્વારા ખુલ્લી

મુકાયેલી પેન્શન સ્કીમ. આ સ્કીમ વૃદ્ધિલક્ષી હોય છે અને મુખ્યત્વે ઈક્વિટીમાં મૂડીરોકાણ કરે છે.

ઓફર ડોક્યુમેન્ટમાં રોકાણકારે શું જોવું જોઈએ

ઓફર ડોક્યુમેન્ટને ધ્યાનથી વાંચવા જોઈએ. સ્કીમની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ, જોખમી પરિબળો, પ્રારંભિક ભરણાના ખર્ચ અને સ્કીમમાં દર્શાવાયેલા ખર્ચ, એક્ઝિટ લોડ, સ્પોન્સરની ભૂતકાળની કામગીરી, શૈક્ષણિક લાયકાત અને ફંડ મેનેજરો સહિતની મુખ્ય વ્યક્તિઓના અનુભવ વગેરે વિગતો આમાં હોય છે, જેની નોંધ રોકાણકારે લેવી જોઈએ. મ્યુચ્યુઅલ ફંડ ઓફર ડોક્યુમેન્ટમાં દર્શાવેલી સ્કીમનું સ્વરૂપ બદલી શકે છે. જોકે સ્કીમની રચના એટલે કે માળખા, મૂડીરોકાણની તરાહ વગેરેમાં પ્રત્યેક યુનિટહોલ્ડરને લેખિત જાણ કરવી પડે છે. જો યુનિટહોલ્ડરોને ફેરફાર પસંદ ન પડે તો તેઓ એક્ઝિટ લોડ ચૂકવ્યા વિના સ્કીમમાંથી નીકળી શકે છે.

મ્યુચ્યુઅલ ફંડની કામગીરી કેવી રીતે જાણવી ?

મ્યુ.ફંડની દરેક સ્કીમની કામગીરીનું પ્રતિબિંબ નેટ એસેટ વેલ્યુ (એનએવી)માં પડે છે, જે ઓપન એન્ડેડ સ્કીમ્સ દ્વારા દૈનિક ધોરણે અને કલોઝ એન્ડેડ સ્કીમ્સ દ્વારા સાપ્તાહિક ધોરણે અખબારોમાં પ્રસિદ્ધ કરાય છે. મ્યુચ્યુઅલ ફંડની વેબસાઈટ પર પણ તે ઉપલબ્ધ હોય છે. તમામ ફંડે એસોસિયેશન ઓફ મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સ ઈન ઈન્ડિયા (એમ્ફી)ની વેબસાઈટમાં નિયમ પ્રમાણે એનએવી જાહેર કરવી જરૂરી છે એટલે રોકાણકારોને એક જ જગ્યાએથી બધાં ફંડની એનએવી મળી રહે છે. એમ્ફી એ મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સનું એક સંગઠન છે, જે સેલ્ફ રેગ્યુલેટરી ઓર્ગેનાઈઝેશનની ભૂમિકા ભજવે છે. અલબત્ત, તે તમામની ઉપર સેબી તો હોય છે જ.

એન્ટ્રી લોડ-એક્ઝિટ લોડ શું છે ?

રોકાણકાર જ્યારે મ્યુ.ફંડની સ્કીમમાં રોકાણ કરે ત્યારે તેના એન્ટ્રી લેવલ પર ચોકકસ રકમ એન્ટ્રી લોડ રૂપે કપાઈ જાય તેને એન્ટ્રી લોડ કહેવાય છે, જે અગાઉ બેથી અઢી ટકા (રોકાણની રકમ પર) રહેતી હતી. રૂ. ૧૦ હજારના રોકાણ પર અઢી ટકાના હિસાબે રૂ.૨૫૦ થાય. આ રકમ મ્યુ.ફંડ ડિસ્ટ્રિબ્યુટર્સને કમિશન પેટે મળતી હતી. વરસો સુધી આમ ચાલ્યા બાદ સેબીએ રોકાણકારોનો બોજ ઓછો કરવા આ લોડ પર પ્રતિબંધ મૂકી દીધો, જેનો બહુ જ વિરોધ પણ થયો હતો અને અનેક નાના ડિસ્ટ્રિબ્યુટર્સના કામકાજને તેની વિપરીત અસર પણ થઈ હતી, જોકે સેબીએ પછીથી નવા નિયમો દાખલ કરીને આ એજન્ટોને કમિશનની નાની સરખી રકમ મળે એવી જોગવાઈ કરી હતી. જાણકારોની દૃષ્ટિએ સેબીએ આ એન્ટ્રી લોડ કાઢી નાખવાનું પગલું ઉતાવળભર્યું હતું અને આમ કરવું પણ હતું તો સેબીએ તેને તબક્કાવાર કરવું જોઈતું હતું, કારણ કે આ પગલાની વિપરીત અસર સમગ્ર મ્યુચ્યુઅલ ફંડ ઉદ્યોગ પર પડી હતી.

જ્યારે રોકાણકાર કોઈ સ્કીમમાંથી તેના અમુક સમય પહેલાં અથવા સમયમર્યાદા પૂર્વે બહાર નીકળી જાય, ત્યારે તેના રોકાણમાંથી ચોકકસ રકમ કાપી લેવાને એકિઝટ લોડ કહે છે, જેના દર જુદા જુદા રહે છે.

મ્યુ. ફંડે નાણાં ક્યાં રોક્યાં છે તેની જાણ

મ્યુચ્યુઅલ ફંડે તેમની સ્કીમના પોર્ટફોલિયો છ માસિક ધોરણે અખબારોમાં પ્રકાશિત કરવાનો રહે છે. એ સિવાય ફંડ તેમના માસિક કે ત્રિમાસિક ન્યુઝ લેટરમાં તેમ જ પોતાની વેબસાઈટમાં પણ તેની જાહેરાત કરે છે.

મ્યુચ્યુઅલ ફંડ સ્કીમ સમેટાઈ જાય તો ?

ફંડની સ્કીમ સમેટી લેવાય એવા કિસ્સામાં મ્યુચ્યુઅલ ફંડ વર્તમાન એનએવી આધારિત રકમ ખર્ચ બાદ કરીને રોકાણકારોને ચૂકવી દેવા જવાબદાર રહે છે.

ગ્લોબલ- ઈન્ટરનેશનલ ફંડ

રોકાણનો સૌથી મહત્વનો પાયાનો નિયમ છે, વૈવિધીકરણ (ડાઈવર્સિફિકેશન). અર્થાત રોકાણને જુદી-જુદી એસેટ્સમાં વહેંચી દેવું, જેથી તેનું જોખમ પણ વહેંચાઈ જાય અને ઘટી જાય. રોકાણકારનું રોકાણ જેમ શેર્સ, મ્યુ.ફંડ, ગોલ્ડ, સિલ્વર, પ્રોપર્ટી, કોમોડિટીઝ, બેંક વગેરેમાં વહેંચાયેલું રહે એ બહેતર છે, તેમ રોકાણકારનું બધું જ રોકાણ એક જ કરન્સીમાં હોય કે એક જ દેશની ઈકોનોમીમાં હોય એ પણ આદર્શ ન ગણાય. એટલે કે આપણું બધું જ રોકાણ ભારતમાં એટલે કે રૂપિયામાં જ હોય અને ક્યારેક આપણી ઈકોનોમીમાં જ જબ્બર કટોકટી આવી જાય તો ? બીજું એ કે અન્ય ઈકોનોમીમાં રોકાણ કરવાથી તે ઈકોનોમીના વિકાસના લાભ પણ મળે છે. આ વિચાર અને ઉદ્દેશ સાથે ઈન્ટરનેશનલ કે ગ્લોબલ ફંડનો જન્મ થયો છે. ઈન્ટરનેશનલ, વિદેશી ફંડ કે ગ્લોબલ ફંડ વિવિધ દેશોમાં ઈન્વેસ્ટમેન્ટ કરે છે તેની સરળ સમજ જોઈએ.

શું તમારે અહીં બેઠાં એપલ, માઈક્રોસોફ્ટ, યુનિલીવરના શેરોમાં રોકાણ કરવું છે ?

એક ભારતીય ઈન્વેસ્ટર તરીકે તમે ક્યારેય એપલ, માઈક્રોસોફ્ટ, યુનિલીવર, કોકા કોલા, વગેરે જેવી ગ્લોબલ કંપનીઓના શેરોમાં રોકાણ કરવાનો વિચાર કર્યો છે ? આ વિશ્વ વિખ્યાત કંપનીઓના નામો તમે વરસોથી સાંભળો છો, તેમના વિશે વાંચતા કે સાંભળતા હશો, પણ શું તમને ક્યારેય આ કંપનીઓમાં રોકાણ કરવાનું દિલ થયું છે ખરું ? જો તમે નાના રોકાણકારો હશો તો મોટે ભાગે તમે ના જ કહેશો અને એમ પણ કહેશો, અરે આવી જાયન્ટ કંપનીઓમાં રોકાણ કરવાનું અમારું ગજું ક્યાં ? અને

પાછી આ કંપનીઓ ભારતીય શેરબજાર પર તો લિસ્ટેડ નથી, તો વળી અમે ક્યાં અને કેવી રીતે તેના શેરો ખરીદવાનો વિચાર સુદ્ધાં કરી શકીએ ?, આપણી આટલી પહોંચ ક્યાં ? આ બધી કંપનીઓના શેરો તો કેટલા મોંઘા પડે, આપણને ક્યાં પોષાય ? અને આમ પણ આ કંપનીઓના શેર ખરીદવાની ગતાગમ પણ ક્યાં પડે ? આ કંપનીઓ તો વિદેશી સ્ટોક એક્સચેન્જસ પર લિસ્ટેડ હોય, ત્યાંના શેરબ્રોકરનો સંપર્ક કેવી રીતે સાધવો એ પણ આપણને ખબર નથી કે સમજાય નહીં.

ઓકે , તમારી વાત સાચી છે ! તમારી સામે આ વિષયમાં ઘણા સવાલો હોઈ શકે, કિંતુ હકીકતમાં તમે આ રોકાણ આસાનીથી કરી શકો છો, હા, નાની મૂડી સાથે પણ અને વિદેશોના કોઈ સંપર્ક વિના પણ થઈ શકે. તમારે આ રોકાણ શા માટે કરવું જોઈએ અને કઈ રીતે કરી શકાય તે સમજી લેવું જોઈએ.

વરસ ૨૦૧૩માં આપણે ડોલર સામે રૂપિયાની કથા અને વ્યથા જોઈ, ત્યારે જ અનેક લોકોના મનમાં એ સવાલ થયો હશે કે કાશ, આપણું ઈન્વેસ્ટમેન્ટ ડોલરમાં હોત તો ? અહીં ડોલરમાં ઈન્વેસ્ટમેન્ટ હોવાનો અર્થ એ થાય કે આપણું રોકાણ વિદેશી કે ગ્લોબલ એસેટમાં હોય. પણ આ રોકાણ કરવા માટે આપણી પાસે મોટી મૂડી હોવી જરૂરી છે, એમ મોટાભાગના માને છે, કિંતુ ડોલરમાં મૂલ્ય ધરાવતી એસેટમાં રોકાણ કરવા માટે નાના રોકાણકાર તરીકે આપણી પાસે આપણા દેશમાં જ એવાં મ્યુચ્યુઅલ ફંડસ છે, જે આપણને આ ઈન્ટરનેશનલ રોકાણની તક આપે છે. સંખ્યાબંધ મ્યુચ્યુઅલ ફંડસ ઈન્ટરનેશનલ કે ગ્લોબલ ફંડની ઓફર કરે છે, જેમાં રોકાણ કરીને આપણા નાના રોકાણકારો પણ ગ્લોબલ કંપનીઓમાં એક્સપોઝર લઈ શકે છે. તમે ભલે એપલ કે માઈક્રોસોફ્ટ કંપનીના શેરો અહીં બેઠા સીધા લઈ શકતા નથી, કિંતુ આ ફંડ મારફત તમે આવી અનેક ગ્લોબલ -મલ્ટી નેશનલ કંપનીઓના શેરોમાં રોકાણ કરી શકો છો.

જોકે આ રોકાણ રૂપિયા -ડોલરની દૃષ્ટિએ કરવાનું ન હોય, પણ ખરેખર તો ડાઈવર્સિફિકેશનના ઉદ્દેશ સાથે કરવું જોઈએ. જો રોકાણકારનું બધું જ રોકાણ ભારતીય એસેટમાં (રૂપિયામાં) જ છે તો આવાં ગ્લોબલ ફંડ અન્ય દેશની ઈકોનોમીમાં તથા તેની ટોચની કંપનીઓમાં રોકાણની તક આપે છે.

મજાની વાત એ છે કે ભારતીય રોકાણકાર આવા ફંડમાં મિનિમમ રૂ. પાંચ હજારના રોકાણ સાથે પણ ઝંપલાવી શકે છે, તેમાં પણ એસઆઈપી કરી શકે છે અને હા, આ રોકાણ ભલે થતું વિદેશી કંપનીઓની ઈક્વિટીમાં કિંતુ તે થાય છે રૂપિયાની કરન્સીમાં જ પછી તેનું કન્વર્ઝન ડોલરમાં થઈ જાય છે અને ડોલર સામે રૂપિયાના મૂલ્ય મુજબ તેને (રોકાણકારને) કરન્સીના વધઘટની અસર પણ થાય છે, જેમ કે ડોલર મજબૂત હોય ત્યારે આ રોકાણ કરનારાને તેનો લાભ થાય છે. અહીં એ નોંધવું મહત્વનું છે કે ભારત સરકારે છેલ્લાં અમુક (ત્રણ) વરસ પૂર્વે જ આવા રોકાણની છૂટ આપીને મ્યુચ્યુઅલ ફંડ મારફત આ માર્ગ મોકળો કર્યો છે.

હાલમાં જે મ્યુચ્યુઅલ ફંડ આવાં ઈન્ટરનેશનલ ફંડ ઓફર કરે છે, તેમાં જે પી મોર્ગન એશિયન ઈકિવટી ઓફશોર, આઈસીઆઈસીઆઈ પ્રુ. યુએસ બ્લ્યૂચીપ ઈકિવટી, આઈએનજી ગ્લોબલ રિયલ એસ્ટેટ રિટેઈલ, જે પી મોર્ગન ગ્રેટર ચાઈના ઈકિવટી ઓફશોર, બિરલા સન લાઈફ ઈન્ટ. ઈકિવટી પ્લાન-એ, એફટી ઈન્ડિયા ફીડર ફેન્કલીન યુ.એસ. ઓર્પ્યુનિટીઝ, સુંદરમ, એલ એન્ડ ટી ઈન્ડો-એશિયા ફંડ, વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. અહીં એ નોંધવું પણ રસપ્રદ છે કે આમાં એકાદ -બે અપવાદને બાદ કરતાં દરેક ફંડે છેલ્લા એક વરસમાં ૧૩ થી ૩૩ ટકા વળતર આપ્યું છે. જોકે અહીં એ સ્પષ્ટતા જરૂરી છે કે માત્ર વળતરને ધ્યાનમાં લેવાને બદલે ડાઈવર્સિફિકેશનને મહત્વ આપવું જોઈએ.

કેવાં ઈન્ટ. ફંડ પસંદ કરવાં અને કેવા ટાળવાં ?

એપલ, માઈક્રોસોફ્ટ, વગેરે જેવી ગ્લોબલ કંપનીઓમાં વાયા ઈન્ટરનેશનલ ફંડ રોકાણ કરવાની બાબતમાં આ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ કેટલું જરૂરી છે અથવા ઉપયોગી છે અને શા માટે તે કરવું જોઈએ તેની થોડી વાત કરીએ. આપણે આ આંતરરાષ્ટ્રિય ફંડમાં કરાતા રોકાણ માટે વળતર કરતાં પણ વધુ મહત્વ ડાઈવર્સિફિકેશનને આપવાની વાત કરી છે, જેનાં કારણો સમજાવે. પહેલી વાત, આજે વૈશ્વિક કંપનીઓમાં રોકાણ કરવું હોય તો શું માર્ગ છે આપણી પાસે ? હા, આપણે કરોડપતિ-લાખોપતિ હોઈએ તો વિવિધ મલ્ટીનેશનલ બેંકો-સંસ્થાઓ આપણને અહીં બેઠાં વિદેશી સ્ટોક એક્સચેન્જ પર લિસ્ટેડ શેરો ખરીદવાની સુવિધા આપે છે, કિંતુ આ માટે નાના રોકાણકાર તરીકે આપણું ગજું નહીં. બીજું, અમુક ઝડપી વિકાસશીલ સેક્ટર એવાં છે, જેમાં આપણી પાસે કોઈ જાયન્ટ કંપનીઓ જ નથી, ઉદાહરણ તરીકે, એનર્જી સેક્ટરમાં રોકાણ કરવું હોય તો આપણી પાસે કોઈ ખાસ કંપનીઓ નથી, અમુક જ જાહેર સાહસો છે, જ્યારે ઈન્ટરનેશનલ ફલક પર અનેક એનર્જી કંપનીઓ રોકાણની સરસ તક ઓફર કરે છે, જેના સુધી આપણે નાના રોકાણકાર તરીકે માત્ર ઈન્ટરનેશનલ ફંડ માર્ગે પહોંચી શકીએ છીએ.

આપણે આઈટી (ઈન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી)ની વાત આવે ત્યારે ભારતીય કંપનીઓની મોટી મોટી વાતો કરીએ કે સાંભળીએ છીએ, પરંતુ આપણી આઈ. ટી કંપનીઓ મોટે ભાગે સર્વિસ કંપનીઓ છે, આપણી આ ક્ષેત્રે કોઈ ગ્લોબલ પ્રોડક્ટ નથી. જ્યારે વૈશ્વિક મંચ પર અનેક ગ્લોબલ આઈટી કંપનીઓ પોતાની પ્રોડક્ટસની જબ્બર બ્રાન્ડ ધરાવે છે, દા. ત. એપલ, માઈક્રોસોફ્ટ. આ જ રીતે જગતભરમાં વોડાફોન, પેપ્સી, એચપી, કોક, વગેરે જેવી કંપનીઓ ફેલાયેલી છે, પણ તેમનું લિસ્ટિંગ અહીં નથી, પરિણામે આપણા રોકાણકારોને આવી ગ્લોબલ કંપનીઓમાં રોકાણની સીધી તક મળતી નથી. અહીં એ નોંધવું રસપ્રદ છે કે આ ગ્લોબલ કંપનીઓમાંથી અનેકની નોંધપાત્ર રેવન્યુ ભારત જેવા ઈમર્જિંગ (ઉભરતા) દેશોમાંથી આવે છે.

આ ઉપરાંત આપણા દેશનાં શેરબજારોમાંથી મલ્ટી નેશનલ કંપનીઓ ધીમે ધીમે ડિલિસ્ટ થવા લાગી છે, જેથી અહીં બેઠા સીધા રોકાણનો સ્કોપ પણ ઘટતો જાય છે. આમ અન્ય દેશોની ઈકોનોમીમાં અથવા એ દેશોની ગ્લોબલ કંપનીઓમાં રોકાણ કરવાની તક અજમાવીને આપણે આપણા રોકાણનું ડાઈવર્સિફિકેશન

કરી શકીએ છીએ. જો તાજો દાખલો જોઈએ તો વરસ ૨૦૧૩માં આપણે ભારતીય મ્યુ.ફંડ ઉપરાંત ઈન્ટરનેશનલ ફંડમાં રોકાણ કર્યું હોત તો આ ફરક સમજી શકાત, કારણ કે આ સમયગાળામાં સ્થાનિક ફંડ્સે નેગેટિવ વળતર બતાવ્યું ત્યારે ઈન્ટરનેશનલ ફંડ્સે પોઝિટિવ અને ઊંચું વળતર આપ્યું હતું.

અલબત્ત, અહીં યાદ રાખવાનું એ છે કે આપણે સમજીને થોડું જોખમ અન્ય ઈકોનોમીમાં લઈએ તો ખોટું નથી. જોકે આવા રોકાણ સમયે પણ સેક્ટરલ ફંડ (ઈન્ટરનેશનલ ફંડના પણ) ટાળવાં જોઈએ, હકીકતમાં સેક્ટરલ ફંડ તો ભારતીય ફંડ હોય તો પણ બે વાર વિચારવું જોઈએ, કારણ કે સેક્ટરલ ફંડ જે-તે સેક્ટર પર ફોકસ હોય છે, જેમાં ક્યારેક અસાધારણ નફો થાય, તો ક્યારેક અસાધારણ હોસ પણ થઈ શકે છે. જો સંબંધિત સેક્ટરનું પૂરતું જ્ઞાન ન હોય તો એ ટાળવામાં શાણપણ છે. તેને બદલે ઈન્ટ. ફંડમાં પણ ડાઈવર્સિફાઈડ ઈકિવટી ફંડ સારાં. જેથી બ્રોડ માર્કેટનો લાભ મળી શકે. એ જ રીતે ઈન્ટ. ફંડમાં પણ બે પ્રકારનાં ફંડ હોય છે, એક ફંડ એવું હોય છે, જેમાં તેનું ૬૫ ટકા રોકાણ ભારતીય કંપનીઓમાં અહીં જ થાય છે અને ૩૫ ટકા રોકાણ જ વિદેશમાં થાય છે. બીજા પ્રકારનાં ઈન્ટ. ફંડમાં એકસો ટકા રોકાણ માત્ર વિદેશોમાં જ થાય છે, આને પ્યોર ઈન્ટ. ફંડ કહે છે. જોકે પ્યોર ફંડમાં ભારતીય રોકાણકારોને ટેકસ બેનીફિટ મળતો નથી, જેથી લાગુ થતા દરે ઈન્કમ ટેકસ ભરવાનો થાય છે, જ્યારે મિક્સ ફંડમાં ભારતમાં ૬૫ ટકા જેટલું રોકાણ થયું હોવાથી અહીં મ્યુ. ફંડમાં મળતા કરલાભ ઉપલબ્ધ થાય છે, જે લોંગ ટર્મ માટે ટેકસ ફ્રી છે. જોકે ડાઈવર્સિફિકેશનનું ખરું મહત્ત્વ પ્યોર ઈન્ટરનેશનલ ફંડમાં જ હોય છે. હવેના સમયમાં આપણા શેરબજાર કે આપણી ઈકોનોમી સતત ગ્લોબલ પરિબળો પર આધાર રાખે છે, ત્યારે રોકાણકારોએ આમ પણ ગ્લોબલ દૃષ્ટિ કેળવવી જરૂરી બની છે. ઈન્ટરનેશનલ ફંડ તેનું એક સારું માધ્યમ છે.

સ્મોલ, મિડ અને લાર્જ કેપ ફંડ

જુદી-જુદી સાઈઝની મૂડી ધરાવતી કંપનીઓના શેરોમાં રોકાણ કરતા મ્યુ.ફંડના નામ આ રોકાણના આધારે પણ પડયા છે, જેમ કે સ્મોલ -નાની મૂડી ધરાવતી કંપનીના શેરોમાં રોકાણ, મીડિયમ સાઈઝની મૂડીવાળી કંપનીઓના શેરોમાં રોકાણ અને મોટી મૂડી -લાર્જ કેપિટલ ધરાવતી કંપનીઓના શેરોમાં રોકાણ કરનાર ફંડ સ્મોલ કેપ, મિડ કેપ કે લાર્જ કેપ તરીકે ઓળખાય છે, તે દરેકની જુદી જુદી વિશિષ્ટતા હોય છે. આમાં લાભ અને નુકશાન પણ એ મિજાજના હોય છે, સ્મોલ કેપ શેરો તૂટે તો આ શેરોમાં રોકાણ કરનાર ફંડને પણ નુકશાન થાય છે, કારણ કે ફંડનું બધું રોકાણ આવી કંપનીઓમાં હોય છે અને તેના ભાવો ઊછળે ત્યારે લાભ પણ એ જ રીતે થાય છે. આ જ રીતે કોમોડિટીઝ ફંડ પણ હોય છે .

એસઆઈપી : રોકાણનો શ્રેષ્ઠ માર્ગ

મ્યુ.ફંડની સૌથી શ્રેષ્ઠ યોજના છે એસઆઈપી (સિસ્ટેમેટિક ઈન્વેસ્ટમેન્ટ પ્લાન). નાનામાં નાના રોકાણકારથી લઈ મોટા રોકાણકાર સુધી દરેકને તેમાં લાભ થાય છે. રૂ.૧૦૦, ૫૦૦થી લઈ ૫૦૦૦ કે

૧૦,૦૦૦ રૂપિયાની પણ એસઆઈપી હોઈ શકે છે, જેમાં દર મહિને નિયત રકમ ફંડમાં જમા થાય અને ફંડ તેમાંથી શેર-સિક્યોરીટીઝ ખરીદે, જેઓ એક સાથે મોટી રકમ રોકવા સમર્થ નથી તેમની માટે આ શ્રેષ્ઠ સાધન કે માર્ગ છે.

એસઆઈપીની ખાસિયત એ છે કે તે આપણને શેરબજારના વળતરનો લાભ આપે છે, પરંતુ શેરબજારનું જોખમથી મહદઅંશે દૂર રાખે છે. વધુમાં એ પણ સમજો કે એસઆઈપી માત્ર ઈકિવટી શેરોમાં જ થાય એવું જરૂરી નથી, કિંતુ ડેટ ફંડમાં પણ એસઆઈપી થઈ શકે છે, જે સિનિયર સિટીઝન્સ માટે વધુ અનુકૂળ રહે છે, કારણ કે તેનું જોખમ વધુ સીમિત બની જાય છે. એસઆઈપી મારફત આપણે આપણા રોકાણમાં એવરેજ પણ કરી શકીએ છીએ, જે ઘણી વાર વ્યક્તિગત શેરોમાં મોંઘું પડી જતું હોય છે. એસઆઈપીની અનોખી વિશિષ્ટતા જાણી લો, આ એક એવું સાધન કે યોજના છે, જેમાં રોકાણકારો શેરબજારની તેજી કે મંદી બંને સ્થિતિમાં વિન-વિન સિચ્યુએશનમાં રહે છે. અર્થાત્ શેરબજારમાં મંદી હોય તો તમારી એસઆઈપીમાં યુનિટસની સંખ્યા વધે અને તેજીમાં હોય ત્યારે તમારા યુનિટની નાવ (નેટ એસેટ વેલ્યુ) વધે છે. આમ રોકાણકારના બંને હાથમાં લાડવા રહી શકે છે. જોકે મંદી સમયે અથવા બજાર ઘટવા લાગે ત્યારે રોકાણકારો પેનિકમાં આવી જઈને પોતાના આ પ્લાન બંધ કરાવી દેવાની ભૂલ કરે છે. જ્યારે કે આ મંદીનો સમય તો તેની માટે વધુ વળતરદાયી બની શકે છે. (ખાસ નોંધ: આ વિષય પર અલગ પરિચય પુસ્તિકા ઉપલબ્ધ છે)

ફંડ ઓફ ફંડ

કોઈ મ્યુ.ફંડ જ્યારે તેણે એકઠા કરેલાં નાણાં વિવિધ એસેટસમાં રોકવાને બદલે કોઈ ફંડમાં જ રોકી દે તો એ ફંડ ઓફ ફંડ કહેવાય છે. દા.ત. જો કોઈ ફંડ પોતે ગોલ્ડમાં કે ગોલ્ડ કંપનીઓમાં ઈન્વેસ્ટમેન્ટ કરવાને સ્થાને આમ કરનાર અન્ય ફંડમાં પોતાનું રોકાણ કરે તો તેને ફંડ ઓફ ફંડ કહે છે, જેમાં તેણે રોકાણનું જજમેન્ટ લેવાનું આવતું નથી, કેમ કે પેલું ફંડ જ એ કામ કરી દે છે.

નાના રોકાણકારો માટે પણ તક

નાના -સામાન્ય રોકાણકારો પણ ઈન્ટરનેશનલ ફંડમાં રોકાણ કરી શકે છે, કેમ કે તેમાં રોકાણ કરવાની મિનિમમ લિમિટ પણ રૂ.પાંચ કે દસ હજાર જેવી હોય છે. આમ કરીને ભારતીય રોકાણકાર આંતરરાષ્ટ્રિય એક્સપોઝર્સ લઈ શકે છે. અહીં એ નોંધવું મહત્વનું છે કે નાના રોકાણકારો મલ્ટીનેશનલ જાયન્ટ કંપનીઓના શેરોમાં રોકાણ કરવા સક્ષમ હોતા નથી, જેમ કે યુનિલિવર, એપલ, માઈક્રોસોફ્ટ , એચપી, વગેરે. પરંતુ ઈન્ટરનેશનલ ફંડ આવી કંપનીઓના શેરોમાં રોકાણ કરી તેના વિકાસનો લાભ નાના રોકાણકારોને પહોંચાડી શકે છે. આપણા દેશમાં હાલ દસેક ઈન્ટરનેશનલ ફંડ છે, આવાં વધુ ફંડ આવતાં રહી શકે છે.

અન્ય ઈકોનોમીમાં રોકાણનો વિકલ્પ

આ ફંડ ભારતીય ફંડ કરતાં સલામત કે વધુ જોખમી હોય છે એમ કહી શકાય નહીં, કિંતુ ભારતીય રોકાણકારોને તે એક વિકલ્પ ચોક્કસ ઓફર કરે છે. જો આપણને એમ લાગતું હોય કે અમેરિકન ઈકોનોમી વધુ મજબૂત છે અને હજી થવાની છે તો આપણે એવા મ્યુ. ફંડને પસંદ કરી શકીએ, જેનું રોકાણ અમેરિકન કંપનીઓમાં વધુ હોય. આ બાબત દરેક દેશને લાગુ પડે છે. અલબત્ત, આ વિષયમાં જે-તે દેશની કરન્સીની વધઘટ, તેની ઈકોનોમી, રાજકીય સંજોગો વગેરેને પણ ધ્યાનમાં રાખવા જોઈએ. અલબત્ત, આ કામ આપણે આપણા દેશમાં અને આપણી કરન્સી મારફત કરી શકીએ છીએ. અર્થાત ઈન્ટરનેશનલ કે ગ્લોબલ ફંડ માટે આપણને ડોલરની જરૂર પડતી નથી. આ ફંડ પોતે જ તેની વ્યવસ્થા કરી લે છે. આ નિમિત્તે આપણું રોકાણ અન્ય દેશોની ઈકોનોમીમાં -કરન્સીમાં થઈ જાય છે. જે એક મહત્વનું ડાઈવર્સિફિકેશન બની જાય છે. લગભગ દરેક હાઈ નેટવર્થ ઈન્વેસ્ટર વિદેશી કે વૈશ્વિક ફંડમાં રોકાણ કરવાનો અભિગમ રાખે છે. ઘણી વાર આપણા દેશની ઈકોનોમી કથળેલી જોઈને પણ રોકાણકારો અન્ય સારી ઈકોનોમી પર પસંદગી ઉતારી શકે છે અને આ માટે નાના રોકાણકારોને પણ મ્યુ.ફંડ માર્ગ કરી આપે છે, જેમ વિદેશી રોકાણકારો અહીં આપણી ઈકોનોમી કે માર્કેટમાં રોકાણ કરે છે.

સ્પેશ્યાલિટી ફંડ

આ પ્રકારનાં ફંડ ખાસ બાબતો પર ફોકસ કરે છે. તેમાં ઈકોનોમીના ચોક્કસ ભાગ પર ધ્યાન અપાય છે, જેમ કે સેક્ટર થીમ ફંડ. કોઈ એક જ ક્ષેત્ર પર ફોકસ કરે છે અને તે જ ક્ષેત્રની વિવિધ કંપનીઓના શેરોમાં રોકાણ કરે છે. એ જ રીતે રિજનલ ફંડ હોય છે, જે ચોક્કસ પ્રદેશ કે દેશની કંપનીઓના શેરોમાં ઈન્વેસ્ટમેન્ટ કરે છે, જેમ કે બ્રાઝિલ, લેટિન અમેરિકા વગેરે. આ રિજન સારી કામગીરી કરતું હોય તો તેના વિકાસના લાભ મળે છે, કિંતુ આમાં સેક્ટરલ ફંડની જેમ જોખમ પણ ઊંચું રહે છે. સ્પેશ્યાલિટી ફંડમાં સોશયલ-એથિકલ ફંડ પણ આવી જાય છે, જે સામાજિક અને નૈતિક હિતમાં દારૂ, સિગારેટ, તમાકુ, માંસાહારવાળી કંપનીઓમાં કે વિનાશક શસ્ત્રો બનાવતી કંપનીઓમાં રોકાણ કરતા નથી. આ જ રીતે શરિયાહ ફંડ પણ હોય છે, જે ઈસ્લામના સિદ્ધાંતોને અનુરૂપ પ્રવૃત્તિ કરતી કંપનીઓમાં જ રોકાણ કરે છે.

મ્યુ.ફંડના મહત્વના લાભ

મ્યુ.ફંડના લાભમાં જે બાબતો છે તેમાં મુખ્યત્વે તે વૈવિધ્યકરણ ઓફર કરે છે, આ ફંડ રોકાણકારને નાની રકમ સાથે શેરબજારની વૃદ્ધિનો લાભ મેળવવાની તક આપે છે, તેના ફંડ મેનેજરો પાસે મોટી રિસર્ચ ટીમ હોવાથી દરેક સ્ટોક યોગ્ય અભ્યાસ કરી લેવામાં આવે છે. તેનું મેનેજમેન્ટ પ્રોફેશનલ ધોરણે થાય છે. દરેક ફંડની લે-વેચ સરળતાથી થઈ શકે છે, કેમ કે તેના યુનિટ ગમે ત્યારે વેચી દેવાની સુવિધાને લીધે પ્રવાહિતા ઊંચી રહે છે. ફંડ પોતાની ખરીદી મોટે પાયે કરતું હોવાથી તેનો સોદા ખર્ચ એકંદરે ઓછો આવે છે. ફંડનું સંચાલન કરવા ફંડ મેનેજર હોય છે, જે એક કુશળ અને અનુભવી વ્યક્તિ હોય છે. અલબત્ત, નિષ્ફળતા તેને પણ મળી શકે છે એ જુદી વાત છે, કિંતુ નિષ્ફળ જવાથી તેને પણ નુકશાન હોવાથી તે વ્યક્તિ જવાબદારીપૂર્વક ભૂમિકા ભજવે છે. ફંડની ઉપર એસેટ મેનેજમેન્ટ કંપની હોય છે. તેના સ્પોન્સર્સ તથા

ટ્રસ્ટીઓ હોય છે અને સૌથી મહત્વની વાત એ કે દરેક મ્યુ. ફંડ પર સેબીનું કડક નિયમન હોય છે, જે રોકાણકારોનાં હિતો સાથે ચેડાં ન થાય તેની કાળજી રાખે છે.

મ્યુ.ફંડનાં કેટલાંક જોખમ

જોકે મ્યુચ્યુઅલ ફંડનાં વળતરમાં સતત વધઘટ થયા કરે છે. બેંક ફિક્સડ ડિપોઝિટ કે બોન્ડસની જેમ તેના પર નિયત વળતર મળતું નથી. ખાસ કરીને ઈકિવટીલક્ષી મ્યુ.ફંડમાં તો શેરબજારનું ઊંચું જોખમ પણ રહેલું હોય છે. વધુમાં મ્યુચ્યુઅલ ફંડને કોઈ ટેકો હોતો નથી, અર્થાત જેમ બેંક એફડી ચોકકસ રકમ સુધી ઈન્સ્યોર્ડ હોય છે, બેંક નાદાર થઈ જાય તો પણ બેંક ડિપોઝિટધારકોને નિર્ધારિત મર્યાદામાં નાણાં પરત મળી જાય છે, એવું મ્યુ.ફંડમાં હોતું નથી. ઘણી વાર તો તેમાં વધુ પડતા વૈવિધીકરણનું પણ જોખમ રહે છે. અહીં એ પણ યાદ રાખવું જરૂરી છે કે બધાં જ મ્યુ.ફંડ ડાઇવર્સિફિકેશન ઓફર કરતાં નથી, જેમ કે સેક્ટરલ ફંડ એક જ સેક્ટરમાં બધું જોખમ લગાડી દે છે, જેમાં ક્યારેક અતિલાભ તો ક્યારેક અતિગેરલાભ પણ થાય છે.

મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાં સતત ખરીદી અને વેચાણ (રિડમ્પશન) ચાલતું રહે છે. લોકો નાણાં સતત ઉપાડતા પણ રહેતા હોવાથી ફંડે પોતાની પાસે સતત કેશ રાખી મૂકવી પડે છે, જેને લીધે તેને પ્રવાહિતા મળે છે, કિંતુ સાથે સાથે પડી રહેલી કેશ વળતર પેદા કરી શકતી નહીં હોવાથી તે નુકશાનકારક બાબત પણ બની રહે છે. અહીં એ નોંધવું પણ જરૂરી છે કે ફંડને સ્થાપવાથી લઈ ચલાવવા વગેરેનો ખર્ચ યુનિટધારકોના માથે આવતો હોય છે. મ્યુ.ફંડ તેના રોકાણકારોને પોતાની આ પ્રોફેશનલ સેવા આપવા બદલ ફી ચાર્જ કરે છે.

ફંડની આવક અને તેનું વિતરણ

મ્યુ.ફંડ અનેકવિધ કંપનીઓમાં રોકાણ કરતું હોવાથી તેને કંપનીઓ તરફથી ડિવિડંડ કે પછી બોન્ડસમાં રોકાણ હોય તો વ્યાજની આવક થતી રહે છે. આ આવક ફંડ તેના યુનિટધારકોમાં વહેંચે છે. બીજી તરફ ફંડ જે શેરોમાં રોકાણ કર્યું હોય તેના ભાવો વધે ત્યારે ભાવવૃદ્ધિનો લાભ કેપિટલ ગેઈન તરીકે મળે છે, જેને લીધે ફંડની નેટ એસેટ વેલ્યુ (નાવ) ઊંચી જાય છે. આ ભાવ વૃદ્ધિને ફંડ કમાણી તરીકે યુનિટધારકોમાં વહેંચી શકે છે અથવા યુનિટ ધારકો તેના યુનિટસની નાવમાં વૃદ્ધિ થવાથી તેનું પોતે જ વેચાણ કરી શકે છે. આ વેચાણ બજાર મારફત થાય છે અથવા ફંડ પોતે પણ એ યુનિટ ખરીદી લેતું હોય છે, જેને રિડમ્પશન કહે છે. ઓપન એન્ડેડ ફંડના કિસ્સામાં એ સતત ચાલુ રહે છે, જ્યારે કલોઝ ફંડમાં ચોકકસ મુદત બાદ રિડમ્પશન થઈ શકે છે. ફંડ રોકાણકારોને તેનું રોકાણ ભાવવૃદ્ધિ રૂપે પરત કરે અથવા તેનું સમાન સ્કીમમાં પુનઃ રોકાણ કરવાની સુવિધા પણ આપે છે.

સામાન્ય રોકાણકાર મ્યુ.ફંડ કઈ રીતે ખરીદી શકે ?

કોઈ પણ રોકાણકાર મ્યુ.ફંડના ડિસ્ટ્રિબ્યુટર-એજન્ટ મારફત તેની ખરીદી તેમ જ વેચાણ (રિડમ્પશન-પરત

) કરી શકે છે, જેમાં એક સરળ ફોર્મ ભરવાનું હોય છે અને કેવાયસી (નો યોર કસ્ટમર)ની વિધિ સ્વરૂપે ચોકકસ વિગતો આપવાની રહે છે, જેમાં ઈન્કમ ટેક્સના પેન (પરમેનન્ટ એકાઉન્ટ નંબર) કાર્ડની ઝેરોક્ષ - કોપી જમા કરાવવી ફરજિયાત રહે છે. આ એક પરંપરાગત માર્ગ છે. જ્યારે કે શેરબજારના પ્લેટફોર્મ પર પણ મ્યુ.ફંડની યોજનાઓની ખરીદી -વેચાણ થાય છે, રોકાણકાર પોતાના બ્રોકર મારફત પણ આ કાર્ય કરી શકે છે. બેંકો, ફાઈનાન્સિયલ પ્લાનર્સ મારફત પણ મ્યુ.ફંડની યોજનામાં રોકાણ કરી શકાય છે. મ્યુ.ફંડના કિસ્સામાં રોકાણકાર ચાહે તો ફંડ પાસેથી તેની સીધી ખરીદી કે રિડમ્પશનનો વ્યવહાર પણ કરી શકે છે, જેમાં તેનો કમિશન કે અન્ય કોઈ ફી રૂપી ખર્ચ બચી શકે. રોકાણકાર મ્યુ.ફંડના વ્યવહાર સીધા ઈન્ટરનેટ મારફત પણ કરી શકે છે, જેમાં વચ્ચે કોઈ મધ્યસ્થી હોતું નથી. હવે તો અમુક મ્યુ.ફંડ એસએમએસ મારફત પણ રોકાણકારની સૂચનાનું પાલન કરે છે, જ્યારે કેટલાંક મ્યુ.ફંડ એટીએમ (ઓટોમેટેડ ટેલર મશીન) મારફત પણ યુનિટસ ખરીદવા કે વેચવાની સવલત ૨૪ કલાક ઉપલબ્ધ રાખે છે. આમ મ્યુ.ફંડના વ્યવહાર તદ્દન સરળ અને પારદર્શક છે.

ન્યૂ ફંડ ઓફર (એનએફઓ)

જેમ કંપની પહેલી વાર મૂડીબજારમાં જાહેર જનતાને પોતાના શેરો ઓફર કરે તેને આઈપીઓ (ઈનિશીયલ પબ્લિક ઓફરિંગ) કહેવાય છે, તેમ મ્યુ . ફંડ તેની સ્કીમ પબ્લિક માટે લોન્ચ કરે ત્યારે તેને ન્યૂ ફંડ ઓફર કહે છે, જેમાં યુનિટની કિંમત કાયમ રૂ. ૧૦ની હોય છે. કંપનીના આઈપીઓમાં શેરની કિંમત જુદી જુદી હોય છે, જેમાં ફેસવેલ્યૂ રૂ.૧૦ હોય, પણ તેની ઓફર પ્રાઈસમાં પ્રીમિયમ ભળતું હોવાથી એ પ્રાઈસ કોઈ પણ હોઈ શકે છે, જે કંપની પોતાના ફાઈનાન્સિયલ ટ્રેકરેકર્ડ, બ્રાન્ડ, ગુડવિલ વગેરેને આધારે મૂકે છે. જોકે મ્યુ.ફંડમાં આવું કોઈ પ્રીમિયમ હોતું નથી. મ્યુ.ફંડની સ્કીમમાં મિનિમમ રોકાણની મર્યાદા પણ રૂ.૨૦૦૦ કે રૂ.૫૦૦૦ જેવી નાની હોય છે.

રોકાણકારો આ ભ્રમ ન પાળે

જોકે રોકાણકારો ન્યૂ ફંડ ઓફર બાબતે એક એવો ભ્રમ ધરાવતા હોય છે કે તે માત્ર રૂ.૬૬ ના ભાવે ઓફર થતી હોવાથી સસ્તી ગણાય, જ્યારે કે તેની સામે અન્ય કોઈ જૂની સ્કીમની નેટ એસેટ વેલ્યૂ ઊંચી હોય તો એ મોંઘી ગણાય. કિંતુ અહીં સમજવાનું એ છે કે નવી સ્કીમમાં પોર્ટફોલિયો હવે બનશે, પણ જૂની સ્કીમમાં તેનો પોર્ટફોલિયો બની ગયો હોય છે અને તે સારો હોવાથી તેના ભાવ પણ ઊંચા ગયા હોય છે, એટલે કે સ્કીમના યુનિટની નાવ પણ ઊંચી ગઈ છે. આ જ રીતે રોકાણકારો મ્યુ.ફંડના મામલે તેના જૂના ટ્રેકરેકર્ડને લીધે પણ ગેરમાર્ગે દોરાતા હોય છે. જ્યારે કે મ્યુ.ફંડની ભૂતકાળની કામગીરી એ ભાવિ કામગીરીની ખાતરી હોતી નથી. એટલે કે મ્યુ.ફંડે અગાઉ સારી કામગીરી બજાવી એ જોઈને રોકાણ કરનારા યાદ રાખે કે ફંડ ભવિષ્યમાં પણ આ જ કામગીરી જાળવી શકશે એવું નિશ્ચિત હોતું નથી.

વિવિધ રંગ પણ માર્ગદર્શન આપે છે

મ્યુ.ફંડની યોજનાઓમાં ભરપૂર વેરાયટી હોય છે. દરેક પ્રકારના રોકાણકારોને વિભિન્ન વિકલ્પો પણ ઓફર થાય છે. જોકે તેમાં કઈ યોજનામાં કેટલું અને કેવું જોખમ છે તે સમજવું સામાન્ય રોકાણકારો માટે મુશ્કેલ બને છે. મ્યુ.ફંડની દરેક સ્કીમના ડોક્યુમેન્ટમાં બધું લખ્યું હોવા છતાં તેને સમજવું સરળ નથી હોતું. મ્યુ.ફંડને બજારનાં જોખમોને આધીન ગણાય એવી જાહેરાત કરવાની ફરજ પણ પડાય છે, તેમ છતાં ઘણી વાર લોકો મ્યુ.ફંડમાં રોકાણ કરીને પણ ફસાયા કે છેતરાયા હોવાની લાગણી અનુભવે છે. આમાં બધો જ વાંક રોકાણકારોનો હોય છે એવું પણ ન કહી શકાય, કારણ કે મ્યુચ્યુઅલ ફંડની યોજનાઓનું મિસ- સેલિંગ પણ બહુ થતું હોય છે. (મિસ- સેલિંગ એટલે રોકાણકારોને ગેરમાર્ગે દોરીને અથવા ખોટા કે પોકળ દાવા કરીને અથવા અધૂરી માહિતી આપીને કરાતું સ્કીમનું વેચાણ). રોકાણકારોને કોઈ પણ સ્કીમમાં રહેલા જોખમ કે સલામતીની માત્રાને સરળતાથી સમજી શકે એ માટે મૂડીબજારની નિયમન સંસ્થા સેબી (સિક્યુરિટીઝ એન્ડ એક્સચેન્જ બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા)એ સરળ ઉપાય તૈયાર કર્યો છે.

સેબીએ જુલાઈ ૨૦૧૩થી અમલી બને તેમ મ્યુ.ફંડની દરેક સ્કીમના દસ્તાવેજ કે જાહેરખબર પર લેબલ અને કલર કોડ મૂકવાનું ફરજિયાત બનાવ્યું છે, જે તેની સ્કીમમાં રહેલા જોખમની માત્રાનો સંકેત કરે છે. સેબીના નિર્ણય મુજબ બ્લુ રંગ સ્કીમમાં ઓછું જોખમ હોવાનો નિર્દેશ કરે છે, પીળો રંગ મધ્યમ જોખમ દર્શાવે છે અને બ્રાઉન કલર ઊંચા જોખમનો સંકેત આપે છે. સેબીએ મ્યુચ્યુઅલ ફંડને કયો કલર શું દર્શાવે છે તેની શાબ્દિક જાણકારી આપવાની પણ સૂચના આપી છે. ફંડની સ્કીમ સંપત્તિ સર્જન માટે છે કે નિયમિત આવક માટે છે, તેમાં સમયગાળો કેટલો છે, વગેરે જેવાં પરિબલોને આધારે જોખમની માત્રા નક્કી કરાય છે. વધુમાં રોકાણકાર પોતે કયા પ્રકારની પ્રોડક્ટમાં

રોકાણ કરે છે તેની જાણકારી પણ એક નાના વાક્ય મારફત અપાય છે .દા.ત. સ્કીમ ઈકિવટી માટે છે કે ડેટ (?ણ સાધનો) માટે છે. આ સાથે રોકાણકારો માટે એક એવું ડિસ્ક્લેઈમર (સ્પષ્ટતા) પણ મુકાય છે કે જો તેમને એ પ્રોડક્ટ સમજમાં ન આવી હોય તો તેઓએ પોતાના ફાઈનાન્સિયલ એડવાઈઝરની સલાહ લેવી જોઈએ.

આ વિષયને વધુ સ્પષ્ટ કરીને કહીએ તો જેમ સ્વાસ્થ્ય સંબંધી ફૂડ પ્રોડક્ટસના પેકેટ પર તેમાં શું-શું તત્ત્વો (ઈનગ્રિડીયન્ટસ) છે તેની જાણકારી આપી હોય છે.દા.ત. પ્રોડક્ટમાં સાકરનું પ્રમાણ કેટલું છે, જેના આધારે વ્યક્તિ પોતાના સાકર ખાવાના જોખમને સમજી લે તેમ રોકાણકારોને મ્યુ.ફંડની સ્કીમ વિશે રંગ સાથે એ રંગ શું સંકેત કરે છે તેનો ચિતાર પણ મિનિમમ શબ્દોમાં આપવામાં આવે છે. ઉદાહરણ રૂપે રંગને આધારે એ લેબલ પાસે આવું લખાણ પણ મુકાય છે કે.. આ યોજના લાંબા ગાળાની મૂડીવૃદ્ધિ ઈચ્છતા રોકાણકારો માટે છે, આનું રોકાણ ઈકિવટી અને ઈકિવટી ડેરિવેટીવ્સમાં થશે, જે ઊંચું જોખમ ધરાવે છે. આમ રંગ અને તેના સંકેત વિશે લખાયેલા બે-ત્રણ વિધાન પરથી રોકાણકારોએ સમજી લેવાનું રહેશે કે તેની માટે એ યોજના યોગ્ય છે કે કેમ ? જે રીતે ડિબેન્ચર્સ, બોન્ડસ જેવાં સાધનોને અપાતા રેટિંગ (ટ્રિપલ એ, ડબલ એ કે સિંગલ એ અથવા બી વગેરે જેવા આલ્ફાબેટ) તેમાં રહેલાં જોખમનો નિર્દેશ કરે છે તેમ મ્યુ.ફંડની સ્કીમ્સમાં રંગ -લેબલ સંભવિત જોખમ અને સલામતીની માત્રાનો સંકેત કરે છે.

જોકે આ રંગોને આધારે નિર્ણય લેતી વખતે પણ રોકાણકારે પોતાની વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો જરૂરી છે.

લક્ષ્ય સાથે સ્કીમ પસંદ કરો

આ માહિતી કે ડેટામાં મુખ્યત્વે ફંડની વિવિધ સ્કીમ્સની વર્તમાન એનએવી (નાવ), અગાઉની નાવ, તેમાં થયેલો ફેરફાર, વિવિધ સમયગાળામાં વળતરની ટકાવારી કે માત્રા, સ્કીમનો પ્રકાર, વગેરે જેવી સામાન્ય રોકાણકારોને ઉપયોગી બને એવી માહિતીનો સમાવેશ થાય છે, જેમાં મ્યુ.ફંડની દરેક સ્કીમની કામગીરીનો ચિતાર આવી જાય છે.

એજન્ટો પણ રાખે અપડેટ

મ્યુ.ફંડના મોટા એજન્ટો તો પોતાની વેબસાઈટ પર પોતાના ગ્રાહકો ચાહે ત્યારે જોઈ -જાણી શકે એ રીતે દરેક સ્કીમની જ નહીં, બલકે ગ્રાહક રોકાણકારના પોતાના પોર્ટફોલિયોની માહિતી અપડેટ સ્વરૂપે કે ઓનલાઇન સ્વરૂપે ઉપલબ્ધ બનાવે છે, જેમાં કઈ સ્કીમમાં કેટલા સમયમાં કેવું વળતર મળ્યું કે કેટલો ગ્રોથ થયો સહિતની માહિતી ઉપરાંત તેમના આ રોકાણનો ફોલિયો કઈ રીતે વહેંચાયેલો છે, કયા વિવિધ સેક્ટરમાં તેનું રોકાણ વહેંચાયેલું છે એનો ચિતાર પણ અપાય છે, જેની સમીક્ષા કરીને પણ રોકાણકાર પોતાના આગામી નિર્ણય લઈ શકે છે. આ તમામ સેવા તેમને વધારાના ચાર્જ વિના રોકાણકાર-ગ્રાહક તરીકે મળે છે. આ સાથે મ્યુ.ફંડ ઉદ્યોગના સમાચારો પણ મળતા રહે છે.

મ્યુચ્યુઅલ ફંડ વિશે મૂળભૂત મુદ્દાઓ જોયા બાદ હવે મ્યુ. ફંડના કેટલાક વ્યવહારુ મુદ્દાઓ

સમજાએ, જે તેને સમજવામાં વધુ ઉપયોગી બનશે.

મ્યુચ્યુઅલ ફંડ એટલે ડિપાર્ટમેન્ટલ સ્ટોર કે મોલ

જેમ મોલ કે ડિપાર્ટમેન્ટલ સ્ટોરમાં લગભગ દરેક ચીજવસ્તુઓ મળી જાય તેમ મ્યુચ્યુઅલ ફંડ પાસે રોકાણકારને દરેક યોજના મળી જાય છે, જે તેની માટે એક યા બીજા કારણસર જરૂરી હોય અથવા તેને પોતાને જોઈતી હોય. જોકે મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાં ઈન્વેસ્ટમેન્ટ કરવામાં રોકાણકારોને કાયમ કેટલીક મૂંઝવણો રહેતી હોવાનું જોવા મળે છે. પહેલાં તો કયા મ્યુ.ફંડમાં નાણાં મૂકવાં જોઈએ ? તેની કઈ સ્કીમ પસંદ કરવી જોઈએ ? કેટલા સમય માટે રોકાણ કરવું સલાહભર્યું ગણાય ? મ્યુ.ફંડની યોજનામાં પણ ઘણી વાર નેગેટિવ રિટર્ન મળે છે તેનું શું ? વગેરે જેવા મુદ્દા ઊભા થતા હોય છે.

નામને આધારે પસંદગી ન કરાય

સૌ પ્રથમ એ સમજી લેવું જરૂરી છે કે રોકાણકારે કોઈ પણ મ્યુ.ફંડમાં તેનું (મ્યુ.ફંડનું) નામ જોઈને રોકાણ કરવાનું હોતું નથી. એક જ સરખા ધ્યેય ધરાવતાં અનેક મ્યુ.ફંડ હોય છે. મોટા ભાગે રોકાણકાર નામની પાછળ પડી જતા હોય છે કે નામ જેટલું જાણીતું કે બ્રાન્ડ મોટી તેમ એની દરેક સ્કીમ સફળ જ થાય એ દર વખતે જરૂરી હોતું નથી. યુનિટ ટ્રસ્ટ ઓફ ઈન્ડિયા(યુટીઆઈ)નું નામ એક સમયે બહુ મોટું ગણાતું હતું, પણ પછી જ્યારે અમુક સમયે તેમાં વિવાદ બહાર આવ્યા, એ પછી સૌ યુટીઆઈથી દૂર ભાગવા

લાગ્યા, જેમાં યુટીઆઈની સારી સ્કીમો પણ તેનો ભોગ બની. સામાન્ય રીતે રોકાણકારો મ્યુ.ફંડની બાબતમાં પણ ગાડરિયા પ્રવાહમાં તણાતા જોવા મળે છે, જેમ શેરબજારમાં લોકો ટોળામાં ભળીને રોકાણ કરી નાખે છે. યુટીઆઈની માસ્ટર શેર અને માસ્ટર ગેઈન નામની યોજના વખતે કેવો જુવાળ થયો અને પછી કેવું સુરસુરિયું થયું એ જાહેર છે. જોકે આજે યુટીઆઈ નવા સ્વરૂપે સુસજ્જ થઈ ગયું છે અને સફળ યોજનાઓ પણ ચલાવી રહ્યાં છે.

મ્યુ.ફંડની પસંદગી તેના પ્રમોટર્સ એટલે કે તેની એસેટ મેનેજમેન્ટ કંપની, તેના ફંડ મેનેજર્સના અનુભવ કે ટ્રેક રેકોર્ડને ધ્યાનમાં રાખીને તથા ફંડની સંબંધિત યોજનાની કામગીરીને ધ્યાનમાં રાખીને કરવી બહેતર છે. જોકે તેમાં પણ માત્ર ભૂતકાળની કામગીરીને આધાર બનાવીને ચાલી શકાય નહીં, કારણ કે ભૂતકાળની સારી કામગીરી એ ભાવિ કામગીરીની ગેરેન્ટી બની ન શકે.

લક્ષ્યને આધારે સિલેક્શન કરો

મ્યુ.ફંડની કઈ સ્કીમ પસંદ કરવી તેનો જવાબ રોકાણકારના પોતાના લક્ષ્ય પર વધુ આધાર રાખે છે. કારણ કે રોકાણકાર કેટલું જોખમ લેવા માગે છે? કેટલા સમયગાળા માટે રોકાણ કરવા ચાહે છે? જો રોકાણકાર લાંબા ગાળા માટે તૈયાર છે કે જોખમ લેવા માટે પણ સજ્જ છે તો તેઓ ઈકિવટીલક્ષી સ્કીમ પસંદ કરે, વધુ જોખમ લેવાની તૈયારી ન હોય તો બેલેન્સડ સ્કીમ લે, કેમ કે તેમાં ઈકિવટી અને ડેટ સાધનો બંનેનું રોકાણ આવી જાય છે. જો નજીવું જોખમ લેવાની જ માનસિકતા હોય તો માત્ર ડેટ (?ણ સાધનો) સ્કીમ યોગ્ય ગણાય. મહત્તમ સલામતી જોઈતી હોય તો સરકારી સિક્યોરિટીઝ (ગવર્નમેન્ટ સિક્યોરિટીઝ)માં રોકાણ કરતી સ્કીમ જ ચાલી શકે. જેની પાસે એકસાથે મોટી મૂડી ન હોય , પણ નાની નાની મૂડી સાથે નિયમિત રોકાણ કરી શકે એમ હોય તો એ રોકાણકારો સિસ્ટેમેટિક ઈન્વેસ્ટમેન્ટ પ્લાન (એસઆઈપી) પસંદ કરી શકે છે. લાંબે ગાળે જો રોકાણકાર અન્ય સુરક્ષિત ગણાતા કોઈ પણ બચત સાધન સાથે સરખામણી કરે તો મ્યુ.ફંડ તેમને બહેતર વળતર આપે છે. ચાહે એ પીપીએફ (પબ્લિક પ્રોવિડન્ટ ફંડ) હોય કે બેંકની ફિક્સડ ડિપોઝિટ. મ્યુ.ફંડને જો લાંબા સમયગાળા માટે જાળવી રખાય તો મોટા ભાગે પરંપરાગત બચત સાધનો કરતાં ઊંચું વળતર આપે છે. અલબત્ત, અપવાદ બધે હોઈ શકે છે.

મ્યુ.ફંડમાં મૂડી ડૂબતી નથી

મ્યુ.ફંડ પાસે નોંધપાત્ર વેરાયટીઝ હોય છે, જેમાં દરેક વર્ગને આવરી લે એવી યોજના સામેલ રહે છે. મહત્વનું એ છે કે મ્યુ. ફંડમાં કાયમ લાંબા ગાળા માટે જ રોકાણ કરવું હિતાવહ છે, ટૂંકા ગાળામાં તે નુકશાન પણ કરાવી શકે. જોકે મ્યુ.ફંડમાં રોકાણકારની મૂડી જ ડૂબી જાય એવું બનતું નથી. જોકે અપવાદરૂપે કિસ્સામાં સીઆરબી મ્યુ.ફંડ (યાદ છે ને સી. આર. ભણશાલી)માં મૂડી તૂટી જવાની નોબત આવી હતી, કેમ કે તેમાં રીતસરનું કૌભાંડ થયું હતું. જોકે મ્યુ.ફંડની યોજનાના બધાં જ નાણાં ડૂબી ગયાં

નહોતાં, રોકાણકારોને અમુક નાણાં પરત મળી શક્યા હતાં, કિંતુ સીઆરબી કંપનીમાં મુકાયેલી ફિક્સડ ડિપોઝિટનાં નાણાં ડૂબી ગયાં હતાં. અહીં એ નોંધવું મહત્વનું છે કે મ્યુ.ફંડ એક ટ્રસ્ટ સમાન રચના ધરાવતું હોઈ તેમાં ટ્રસ્ટીઓ પણ હોય છે અને તેમાં નેટ એસેટ વેલ્યુ ઓછી થાય એવું બની શકે, પરંતુ સ્કીમનાં નાણાં પૂર્ણપણે ડૂબી જાય એવું બને નહીં. હવે તો સેબીએ મ્યુ.ફંડ માટેનાં નિયમનો વધુ મજબૂત કરી દીધાં છે.

ભરપૂર વેરાયટીઝને લીધે દરેકને ચોઈસ

મ્યુ.ફંડ મારફત રોકાણકારોને ભરપૂર વેરાયટીઝ મળે છે, અર્થાત્ રોકાણકારની ઉંમર, જરૂરિયાત, લક્ષ્ય, સલામતીની અપેક્ષા, જોખમ લેવાની તૈયારી, કર બચતનો ધ્યેય વગેરે ઉપરાંત નાનામાં નાની રકમ જેમ કે રૂપિયા ૧૦૦ કે ૫૦૦થી પણ રોકાણની શરૂઆત થઈ શકે છે. અહીં ગ્રોથ(વૃદ્ધિલક્ષી) સ્કીમ મળે તો સામે સમતોલ એટલે કે બેલેન્સડ સ્કીમ પણ હોય, ઈન્કમ ટેક્સ બચાવવાની સાથે નિયમિત -સિસ્ટેમેટિક રોકાણ કરી શકાય એવી શેરબજારની વૃદ્ધિનો લાભ લેવા માટેની સ્કીમ પણ મળે, પેન્શન સ્કીમ સમાન યોજના ઉપરાંત વિદેશી ઈકિવટીમાં કે વિદેશી બજારોમાં રોકાણની તક આપતી સ્કીમ પણ મ્યુ.ફંડ મારફત ઓફર થતી હોય છે. સેક્ટર સ્પેસિફિક રોકાણ કરવાની ઈચ્છા ધરાવતા ઇન્વેસ્ટરો માટે પણ મ્યુ.ફંડ પાસે વિકલ્પ મળતા રહે છે. ટર્મ, મીડિયમ ટર્મ કે લોંગ ટર્મ સ્કીમ મ્યુ.ફંડ ઓફર કરતું રહે છે. મજાની વાત એ છે કે મ્યુ.ફંડ સતત નવી નવી ઓફરો સમય -સંજોગો અનુસાર લાવતું રહે છે, જેમાં ગોલ્ડમાં કે અન્ય કોમોડિટીઝમાં રોકાણ કરવાના વિકલ્પો સુધ્ધાં હોય છે.

મજાની વાત તો એ છે કે તમે રોકાણ કરી દો પછી તમને એક સ્કીમમાંથી બીજી સ્કીમમાં રોકાણ ટ્રાન્સફર કરવું હોય તો પણ સુવિધા મળે છે, જેથી જે- તે સ્કીમની કામગીરીને ધ્યાનમાં રાખી વિચાર બદલાય તો રોકાણ પણ બદલી શકાય છે. ઈન શોર્ટ, નાના રોકાણકાર સહિત દરેક માટે મ્યુ.ફંડની યોજનાઓ વૈવિધ્ય ઓફર કરે છે .

પોતે કાર ચલાવવી છે કે ડ્રાઈવર રાખવો છે ?

તમારી પાસે કાર હોય પણ તમે એ પોતે ચલાવવાને બદલે ડ્રાઈવર રાખો છો, તેનું શું કારણ ? એ જ કે તમે એ સમયમાં બીજા કામ કરી લેવા માગો છો અથવા તમને ડ્રાઈવિંગ આવડતું નથી અને આવડે છે તો પણ તમારે ટ્રાફિકની સમસ્યા, રોડની સમસ્યા કે ચલાવવાની માથાકૂટમાં પડવું નથી, પરિણામે તમે ડ્રાઈવર રાખો છો, એ જ રીતે તમારે શેરબજારમાં આડેઘડ વધઘટ, સ્કેમ, મેનિપ્યુલેશન, ગેરરીતિઓ , વગેરે જેવી સમસ્યાને લીધે તેમ જ રોજેરોજ તેની વધઘટ પર ધ્યાન રાખવાનો સમય નહીં હોવાને લીધે પોતે સીધું રોકાણ કરવાને બદલે મ્યુચ્યુઅલ ફંડ જેવા નિષ્ણાંતને આ કામ સોંપી દેવાનું પસંદ કરો એ સલાહભર્યું છે. આમ તમે પોતે કાર ચલાવો એ તમે શેરોમાં કરેલું સીધું રોકાણ છે અને ડ્રાઈવર રાખો એ મ્યુચ્યુઅલ ફંડ મારફત કરેલું રોકાણ છે. પોર્ટફોલિયો મેનેજરને સોંપાયેલું કામ પણ આવું જ ગણાય છે.

મ્યુચ્યુઅલ ફંડ એટલે ડાઈવર્સિફાઈડ પોર્ટફોલિયો

મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાં રોકાણ કરીને તમે આપોઆપ એક ડાઈવર્સિફાઈડ પોર્ટફોલિયો ધરાવતા થઈ જાવ છો, કારણ કે ફંડ તમારા જેવા અનેક લોકો પાસેથી ભંડોળ ઊભું કરી વિવિધ કંપનીઓમાં રોકે છે, જેને લીધે તમારું જોખમ ઓછું રહે છે. અલબત્ત, આને લીધે તમને વળતર પણ કદાચ સીધું શેરમાં મળે તે કરતાં ઓછું મળી શકે, પણ સીધા શેરમાં જો કદાચ તમારો પસંદ કરાયેલો શેર ખોટો કે નબળો નીકળે તો તમારી મૂડી કાં અડધી કાં પુરી ડૂબી જાય એવું પણ બની શકે છે.

પારદર્શકતા પણ ખરી

મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાં રોકાણ કરવામાં બીજી એક મહત્વની વાત એ છે કે તેમાં કરેલું રોકાણ પારદર્શક બની રહે છે, કેમ કે ફંડ મેનેજરે તમારા નાણાં ક્યાં, કઈ કંપનીઓમાં રોક્યા છે તેની વિગતો નિયમિત તમને મળતી રહે છે, તમે મ્યુચ્યુઅલ ફંડના યુનિટની નેટ એસેટ વેલ્યુ (નાવ-એનએવી) નિયમિત જાણી શકો છો. ફંડ દર ત્રણ મહિને કે છ મહિને તમને પોતાનો પોર્ટફોલિયો પણ મોકલતું રહે છે. આમ શેરબજારના કે વિવિધ અન્ય માધ્યમથી તમારા રોકાણની જાણકારી તમને મળતી રહે છે.

મ્યુચ્યુઅલ ફંડની યોજનાઓમાં પણ ભરપૂર વૈવિધ્ય

મ્યુ.ફંડ પોતે તો રોકાણકારોને ડાઈવર્સિફાઈડ પોર્ટફોલિયો ઓફર કરે જ છે, કિંતુ સાથે સાથે ભરપૂર વૈવિધ્યસભર યોજનાઓ પણ ઓફર કરે છે, જેમ કે ઈકિવટી, ડેટ, એસઆઈપી(સિસ્ટેમેટિક ઈન્વેસ્ટમેન્ટ પ્લાન), ઓપન એન્ડેડ, કલોઝ એન્ડેડ, ગિલ્ટ (સરકારી સિક્યોરિટીઝમાં રોકાણ)ફંડ, બોન્ડ ફંડ, ટેક્સ સેવિંગ ફંડ, ઈકિવટી લિન્કડ સેવિંગ સ્કીમ, બેલેન્સ ફંડ, ઈન્ટરનેશન ફંડ, ગોલ્ડ ફંડ, વગેરે સમાન વિવિધતા મ્યુ.ફંડ માર્ગે ઓફર થતા રહે છે. ઈન્વેસ્ટર પોતાના બજેટ અને લક્ષ્ય મુજબ તેની પસંદગી કરી આગળ વધી શકે છે.

ખર્ચ ઓછો, વળતર સારું

મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાં રોકાણનો એક ફાયદો એ પણ છે કે આમાં ખર્ચ ઓછો આવે છે અને વળતર એકંદરે સારું રહે છે. તમે એક વાર રોકાણ કરી દીધું પછી બીજી કોઈ ઝંઝટ રહેતી નથી. ડાઈવર્સિફિકેશનને લીધે સારા વળતરની શક્યતા વધુ રહે છે. અલબત્ત, તેને સમય લાંબો આપવો જરૂરી બને છે. પ્રવાહિતા પણ એકંદરે સારી રહે છે, અર્થાત તમે ચાહો ત્યારે વેચીને પૈસા છૂટા કરી શકો છો.

સરળતા અને સગવડતા

મ્યુ. ફંડમાં રોકાણ કરનાર માટે સરળતા અને સગવડતા પણ સહજ છે, કેમ કે આમાં ઈન્વેસ્ટમેન્ટ કરતી વખતે સાદું ફોર્મ ભરીને આપી દો એટલે તમારે ત્યાં તેના સર્ટિફિકેટ કે તમારા ઈન્વેસ્ટમેન્ટનું કન્ફર્મેશન

આવી જાય છે. કોઈ ઝાઝાં કાગળિયાં હોતાં નથી. આ કામ ઓનલાઈન ધોરણે પણ થઈ શકે છે. હવે તો એટીએમ મારફત પણ આ સુવિધા ઉપલબ્ધ કરાઈ રહી છે. એસઆઈપી જેવી અમુક યોજનામાં તો તમારા બેંક ખાતામાંથી સીધાં નાણાં ટ્રાન્સફર થતાં રહે છે. પૈસા પાછા મેળવતી વખતે એક રિડમ્પશન ફોર્મ ભરી દો એટલે કામ થઈ જાય. તમારા એજન્ટ વગર પણ તમે આ કામ કરી શકો. એજન્ટ તમને કયા મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાં કે તેની કઈ યોજનામાં રોકાણકરવાનું માર્ગદર્શન આપતા હોય તો વાત જુદી છે. કેવાયસી(નો યોર કલાયન્ટ)ની વિધિ ફરજિયાત થઈ છે, જેને એકવાર કરી લીધા બાદ તેની વારંવાર જરૂર પડતી નથી. કોઈ પણ ફંડ કે યોજનાના યુનિટ્સ ડિમેટ એકાઉન્ટમાં સાચવવાની સુવિધા પણ છે.

સીધા અને સરળ લોકો માટે શ્રેષ્ઠ માધ્યમ

સૌથી મહત્વની વાત એ છે કે મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાં પ્રોફેશનલ મેનેજમેન્ટનો લાભ પણ મળે છે તેમ જ સેબી (સિક્યોરિટીઝ એક્સચેન્જ બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા) તરફથી કડક નિગરાની અને નિયમન પણ થતું રહે છે. ઈન શોર્ટ, જ્યારે શેરબજાર સીધા રોકાણ માટે જોખમી લાગે કે મૂંઝવે કે પછી કંઈ સૂઝે નહીં એવી પરિસ્થિતિમાં મ્યુચ્યુઅલ ફંડ શ્રેષ્ઠ માધ્યમ બની રહે છે. નિષ્ણાતો કહે છે કે શેરોમાં સીધું રોકાણ કરવા ઉપરાંત પણ અમુક રોકાણ મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાં હોવું સલાહભર્યું છે.

નાના, સીધા, સરળ, જોખમ ન લેવા માગતા પરંતુ શેરબજારની વૃદ્ધિનો લાભ લેવા માગતા ઈન્વેસ્ટરો માટે મ્યુચ્યુઅલ ફંડનો માર્ગ બેસ્ટ છે એવું જેઓ રિઅલાઈઝ નથી કરી શકતા તેઓ એક સારા માર્ગથી કે સારી તકથી વંચિત રહી જાય છે.

ઈન્વેસ્ટમેન્ટ એજન્ટ કેવો હોવો જોઈએ ?

ઈન્વેસ્ટમેન્ટ એજન્ટ કહો કે મધ્યસ્થી કહો, એ દરેકની આવક તેમનું કમિશન કે ફી હોય છે અને એ માટે તેઓ નેચરલી પોતાનું હિત કેન્દ્રમાં રાખીને જ ચાલે, પરંતુ રોકાણકારોએ જાગૃત અને સાવધ રહેવું જરૂરી હોય છે. ઘણી વાર રોકાણકારો મફત સલાહ લેવાના પ્રલોભનમાં લેભાગુ એજન્ટોની જાળમાં ફસાઈ જતા હોય છે. તેમને સલાહ તો વિનામૂલ્ય મળી જાય, કિંતુ તેમના રોકાણના મૂલ્યની દશા બગડી જાય એવું બની શકે છે. રોકાણકારોએ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ એજન્ટની પસંદગી કરતી વખતે શું ધ્યાનમાં રાખવું તે જોઈએ. આ વિષયમાં સાત મુખ્ય મુદ્દાઓની ઝલક ધ્યાનમાં રાખીએ, વધુ મુદ્દા તમારા અનુભવને આધારે ઉમેરી શકાય છે.

મૂડીની સલામતી અને વાજબી વળતર

રોકાણકારોએ તેના ઈન્વેસ્ટમેન્ટ એજન્ટ જ્યારે કોઈ સાધન કે સ્કીમ ઓફર કરે ત્યારે એમાં

સલામતીનું તત્વ અને વળતરનો સ્તર કેવો છે એ ખાસ ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ. જેન્યુઈન એજન્ટ પોતાના ગ્રાહકના રોકાણની સલામતી માટે પહેલી અને ખાસ તકેદારી લે એવો હોવો જોઈએ. અર્થાત્ એજન્ટે ગ્રાહકને વધુ ઊંચું વળતર અપાવવાના મોહમાં ગ્રાહકની મૂડી જોખમમાં મુકાય એવી પરિસ્થિતિ પણ ટાળવી જોઈએ વાજબી વળતરની વ્યાખ્યા જુદી-જુદી હોઈ શકે છે. તમારો એજન્ટ રોકાણ કરતી વખતે સલામતી અને વળતર વિષે તમને સ્પષ્ટ જણાવે એવો આગ્રહ રાખો.

તમારા પ્રોફાઈલને આધારે રોકાણ

ઈન્વેસ્ટમેન્ટ સલાહકાર-એજન્ટ એવો હોવો જોઈએ, જે તમારા પ્રોફાઈલ એટલે કે તમારી ટોટલ આવક, ખર્ચ, જવાબદારી, પરિવારની પરિસ્થિતિ, ભાવિ ખર્ચાઓ, જોખમ લેવાની ક્ષમતા વગેરે પરિબળોને ધ્યાનમાં રાખી તમને રોકાણ કરાવે. તમને સલાહ પણ એ જ રીતે આપે. તમારી સમક્ષ રોકાણ સાધનો કે એ સ્કીમ પણ એ જ પ્રકારની લઈને આવે. એજન્ટ પોતાના કમિશનની ચિંતા કરે, તેની કાળજી ભલે લે, પરંતુ સાથે-સાથે તમારા ઈન્વેસ્ટમેન્ટની મૂડી ધોવાઈ ન જાય કે કાગળિયાં ન થઈ જાય તેની પણ સાવચેતી રાખે એ જરૂરી છે.

આફ્ટર સેલ સર્વિસ

કોઈ પણ પ્રોડક્ટ હોય કે સર્વિસ એના વેચાણ બાદની સેવાનું પણ આગવું મહત્ત્વ હોય છે. રોકાણકાર એજન્ટ તમને રોકાણ કરાવીને પોતાનું કમિશન મેળવી લે એટલે મુક્ત થઈ જાય એવો ન હોવો જોઈએ. એજન્ટે એ રોકાણ બાદ પણ તમને એ સંબંધિત સેવા આપવી જોઈએ, જેમ કે એ રોકાણમાં તમને પછીથી કંઈક મૂંઝવણ ઊભી થાય, જેમાં રોકાણ કર્યું છે તેના જરૂરી દસ્તાવેજ તમારા સુધી ન પહોંચે, એ તમારાથી ગુમ થઈ જાય, તમારે એ રોકાણ વેચવાની સ્થિતિ સર્જાય, વગેરે બાબતોમાં એજન્ટ તમારી સહાય માટે ઉપલબ્ધ હોવો જોઈએ. ‘હવે મને ક્યાં કમિશન મળવાનું છે’ એવું વિચારી એજન્ટ આ સેવા આપવાથી છટકી જવા માગતો હોય તો એવા એજન્ટથી દૂર રહો. દા.ત. એજન્ટ તમને મેડીકલેઈમ લેવડાવે, પરંતુ તમે હોસ્પિટલમાં દાખલ થાવ ત્યારે તમારો કલેઈમ મેળવવામાં તમને સહાય ન કરે એવા એજન્ટનો શો અર્થ ?

નવી રોકાણ તકો પ્રત્યે ધ્યાન દોરે

તમારો ઈન્વેસ્ટમેન્ટ એજન્ટ એવો અપડેટ અને સ્માર્ટ હોવો જોઈએ કે બજારમાં જે પણ કોઈ નવી સ્કીમ કે સાધન આવે તેનાથી તમને તરત વાકેફ કરે. એ રોકાણની નવી તક સારી હોય તો તમને ઝડપવાનું કહે અને એ પ્રોડક્ટ કે સ્કીમ છેતરામણી હોય તો તેમને તેનાથી દૂર રહેવાની તાકીદ કરે, કેમ કે એ પોતે ઈન્વેસ્ટમેન્ટ જગતમાં હોઈ વધુ અનુભવી છે. ઈન શોર્ટ, આમ કરવામાં તમારા એજન્ટને કોઈ કમિશન મળવાનું ન હોય તો પણ તે તમારા હિતમાં સામે ચાલીને આવી સેવા આપતો હોવો જોઈએ. માત્ર પોતાની જ સ્કીમ કે પ્રોડક્ટ વેચવા તમારી પાસે આવતો એજન્ટ સારો હોઈ શકે, કિંતુ આદર્શ નથી.

તમારા રોકાણ પોર્ટફોલિયોથી અપડેટ રાખે

તમારો ઈન્વેસ્ટમેન્ટ એજન્ટ તો આદર્શ છે, જો તે તમને તમારા ઈન્વેસ્ટમેન્ટનો રેકોર્ડ-પોર્ટફોલિયો બનાવી સમયાંતરે-મહિને કે ત્રણ મહિને-વર્ષે તમને તેના મૂલ્યની વધઘટથી વાકેફ રાખે છે. એજન્ટને જરૂરી લાગે તો તમારા પોર્ટફોલિયોમાં ફેરફાર પણ કરાવી શકે, જો એમ કરવું તમારા હિતમાં હોય તો, પરંતુ સમય સાથે તમારા રોકાણ મૂલ્યની ગણતરી, રોકાણમાં જણાતા ફેરફારની આવશ્યકતા એ એજન્ટ સંભાળી લે તો એ ઉત્તમ છે.

ટેક્સ સેવિંગનું પ્લાનિંગ પણ કરાવે

તમારા ઈન્કમ પ્રોફાઈલથી માહિતગાર એજન્ટ તમને દર વર્ષાન્ત પૂર્વે ટેક્સ પ્લાનિંગ માટે પણ માર્ગદર્શન આપે અને એવી સારી સ્કીમો લાવીને તમને એ વિષે સમજાવે એનું પણ ખૂબ મહત્વ હોય છે, માત્ર કર બચાવવા જીવન વિમા પોલીસી લેતા રહો કે દર વખતે પરંપરાગત રોકાણ કરતા રહો એવા અભિગમને બદલે બજારમાં ઉપલબ્ધ કરબચતનાં એવાં સાધનો પણ તમને એજન્ટે બતાવવાં જોઈએ, જ્યાં તમારા કર બચતની સાથે વળતરની સંભાવના પણ વધે. અલબત્ત, સલામતી પણ જાળવીને.

એજન્ટનું ક્વાલિફિકેશન પણ મહત્વનું

તમારો ઈન્વેસ્ટમેન્ટ એજન્ટ કે સલાહકાર તમને સલાહ આપે છે, રોકાણ કરાવે છે એ ખરું, પરંતુ તમારે તેનું ક્વાલિફિકેશન પણ જાણી લેવું જોઈએ. દા.ત. હવે વિમાથી માંડી મ્યુચ્યુઅલ ફંડ કે સ્ટોક રોકાણ સુધી દરેક મધ્યસ્થી પોતાના વિષયનું એજ્યુકેશનલ ક્વાલિફિકેશન ધરાવતો હોવો જરૂરી છે. તેની પાસે એ વિષયમાં યોગ્ય અનુભવ (અહીં અનુભવ એટલે એજન્ટે તેજી-મંદી બંનેની સાઈકલ જોઈ હોવી જોઈએ)

હોવો પણ આવશ્યક છે, જેના પ્રમાણપત્ર માન્ય સંસ્થાઓ પાસેથી પરીક્ષા પાસ કરીને મેળવાતા હોય છે. જ્યારે કે લેભાગુ અને બની બેઠેલા એજન્ટો તમને ઊંધે રવાડે ચઢાવી શકે છે, ગેરમાર્ગે દોરી કે લલચાવીને ભરમાવી શકે છે. ટૂંકા ગાળામાં નાણાં બમણાં કે ચાર ગણાં કરવાની સ્કીમોમાં ફસાવી દઈ શકે છે.

અહીં એ પણ યાદ રાખો કે તમારા એજન્ટો વિમાથી મ્યુચ્યુઅલ ફંડ સુધી સંબંધિત નિયમન સંસ્થામાં રજિસ્ટર્ડ કે માન્યતા ધરાવતા હોવા પણ જોઈએ, જેથી તેઓ કોઈ સેવા બરાબર ન આપે કે તમારી સાથે છેતરપિંડી કરે તો તમે સંબંધિત સંસ્થામાં ફરિયાદ પણ કરી શકો. બાકી લેભાગુ એજન્ટો-ચલતાપૂર્ણ સલાહકારો બંગાલીબાબાઓની જેમ હાટડી માંડીને બેઠા હોય છે, જેઓ જાત-જાતનાં આકર્ષણો અને પ્રલોભનોથી રોકાણકારોને પોતાની જાળમાં ફસાવી દેતા હોય છે, જેનો અનુભવ થાય ત્યારે રોકાણકારોએ મોટે ભાગે મૂડી ખોઈ નાખી હોય છે. વાસ્તે આ વિષયમાં હંમેશા સજાગ રહો. અલબત્ત, ક્વાલિફાઈડ એજન્ટો સાથે પણ આંખ અને દિમાગ બંધ રાખીને કામ ન કરો. તમારી મહેનતની મૂડીની ચિંતા તમારા શિરે છે. એજન્ટ આખરે તો એના કમિશનની ચિંતા કરશે, કારણ કે એ તેની પોતાની આવક કે રોજી-રોટી છે.

ફી ચૂકવીને શ્રેષ્ઠ સેવા મેળવો

એક ખાસ વાત એ પણ યાદ રાખો કે ઈન્વેસ્ટમેન્ટ સલાહકાર-એજન્ટો તમારી પાસેથી વાજબી ફી ચાર્જ કરીને તમને સેવા આપે એ બહેતર છે, જેમાં તેમની જવાબદારી આવી જાય છે. આવી નાણાકીય સેવાઓ વિનામૂલ્ય મેળવવાના મોહમાં તમારી મૂડી જોખમમાં મુકાઈ શકે છે. એજન્ટો-મધ્યસ્થીઓ કંઈ સાધુ - સંત નથી કે તમને વિનામૂલ્ય મૂલ્યવાન બોધ આપતા રહે. તેમને પણ પોતાનું ઘર ચલાવવાનું હોય છે. તમારા હજારો-લાખો રૂપિયાની મૂડી લાગતી હોય ત્યાં ફી ભરીને શ્રેષ્ઠ રોકાણ સલાહ તેમ જ સેવા મેળવવાનો અભિગમ રાખો.

સ્ટોક એક્સચેન્જ મ્યુ. ફંડો અને ઈન્વેસ્ટરો વચ્ચે સેતુની ભૂમિકામાં

શેરબજારો - બીએસઈ અને એનએસઈ મ્યુ. ફંડની યોજનાઓ માટે અલગ ટ્રેડિંગ પ્લેટફોર્મ ધરાવે છે. ત્રીજું સ્ટોક એક્સચેન્જ એમસીએક્સ એસએક્સ પણ આ પ્લેટફોર્મ ઊભું કરશે. વિવિધ મ્યુ. ફંડની યોજનાઓ તેના સ્વરૂપ મુજબ સ્ટોક એક્સચેન્જના પ્લેટફોર્મ પર આવી છે અને હજી વધુ આવશે. જેનાથી મ્યુ. ફંડો પ્રત્યેની જાગૃતિ અને પારદર્શકતા વધશે કેમ કે અત્યાર સુધી માત્ર ડિસ્ટ્રિબ્યુશન એજન્ટો અને ખુદ

મ્યુ. ફંડો સુધી સીમિત રહેતી બાબતો હવે વધુ પારદર્શક સ્વરૂપે લોકોની સમક્ષ આવતી રહેશે. શેરોની જેમ મ્યુ. ફંડના યુનિટ્સની લે-વેચ અથવા રોકાણ શેરબજાર મારફત સંભવ બનતા અત્યાર સુધીમાં હજારો ઓફિસો જે કામ કરતી હતી તે હવે લાખો ટ્રેડિંગ ટર્મિનલ્સ કરવા લાગ્યાં છે, જેને લીધે શેરની જેમ મ્યુ. ફંડો એક્સચેન્જ ટેકનોલોજીની પાંખે ગામેગામ પહોંચી શકવામાં સમર્થ બન્યાં છે, જે મ્યુ. ફંડો નાના-સામાન્ય રોકાણકારો માટે આદર્શ રોકાણ ગણાવવામાં આવે છે તેમની નાના-સામાન્ય રોકાણકારો સુધીની પહોંચ જ મર્યાદિત હતી. આ ક્ષતિ હવે દૂર થઈ છે. હવે બ્રોકરો અને મ્યુ.ફંડો વિશાળ વર્ગ સુધી પહોંચવાનો લાભ ઉઠાવી શકે છે અને રોકાણકાર વર્ગને આ લાભ આપી પણ શકે છે. જોકે હજી આ વિષયમાં ધાર્યું પરિણામ પ્રાપ્ત થયું નથી, પણ ભવિષ્યમાં આ માર્ગ કે મંચ સક્રિય ભૂમિકા ભજવશે એવી આશા છે.

બીએસઈ સ્ટાર એમએફ શું ઓફર કરે છે ?

બીએસઈએ મ્યુ.ફંડની વિવિધ સ્કીમ્સમાં રોકાણ તેમ જ રિડમ્પશન માટે એક ખાસ પ્લેટફોર્મ ઊભું કર્યું છે, જેને બીએસઈ સ્ટાર એમએફ નામ અપાયું છે. હવે શેરની જેમ મ્યુચ્યુઅલ ફંડસના યુનિટ્સની ખરીદી અને વેચાણ પણ શેરબજારના પ્લેટફોર્મ પર કરી શકાય છે. અલબત્ત, આ કાર્ય અગાઉ માત્ર શેરદલાલ મારફત થઈ શકતું હતું, પરંતુ તા. ૬ માર્ચ ૨૦૧૪થી આ કાર્ય ઈન્વેસ્ટરો પોતાના મ્યુ.ફંડ એજન્ટ અથવા સ્વતંત્ર ફાઈનાન્સિયલ એડવાઈઝર મારફત પણ કરી શકે એવી સુવિધા શરૂ થઈ. બોમ્બે સ્ટોક એક્સચેન્જ (બીએસઈ)એ આ માટે વિશેષ પ્લેટફોર્મ તૈયાર કર્યું છે. જે રોકાણકારો શેરબજારના દલાલ સાથે કોઈ એકાઉન્ટ ધરાવતા નથી કે શેરોમાં રોકાણ જ ધરાવતા નથી અથવા માત્ર મ્યુ.ફંડની યોજનાઓમાં જ રોકાણ કરે છે તેમના માટે આ નવી સુવિધા વધુ સરળ અને સુલભ બની છે.

આ માટે બીએસઈએ માત્ર રૂપિયા પંદર હજારની ફી લઈ એજન્ટોને તેમ જ ફાઈનાન્સિયલ એડવાઈઝર્સને આ પ્લેટફોર્મની મેમ્બરશિપ ઓફર કરી છે, જે લિમિટેડ મેમ્બરશિપ ગણાય છે, જેના પર મ્યુ.ફંડસની યોજનાઓના ડિમેટ યુનિટ્સમાં કામકાજ થઈ શકે છે. જેથી રોકાણકારોએ પોતાના આ યુનિટ્સ ડિમેટ કરાવવા જરૂરી બને છે. આમ પણ હવે મ્યુ.ફંડસના યુનિટ્સના ડિમેટનો ટ્રેન્ડ વધી રહ્યો છે. નેશનલ સ્ટોક એક્સચેન્જ (એનએસઈ) પણ સમાન પ્લેટફોર્મ વિકસાવી એજન્ટોને- એડવાઈઝર્સને તેની લિમિટેડ મેમ્બરશિપ ઓફર કરે છે. બીએસઈ આ કામકાજના પેમેન્ટના નાણાકીય વ્યવહારો (સેટલમેન્ટ) નેશનલ પેમેન્ટ કોર્પોરેશન મારફત કરે છે, જે રિઝર્વ બેંકના માર્ગદર્શન હેઠળ દસ બેંકો દ્વારા પ્રમોટ કરાયેલું સરકારી નિગમ છે. અલબત્ત, આ સાથે શેરદલાલો મારફત યુનિટ્સના કામકાજ નું પ્લેટફોર્મ પણ ચાલુ જ છે અને રહેશે. બીએસઈની આ નવી પહેલ ફંડના એજન્ટો, એડવાઈઝર્સ અને રોકાણકારો માટે પણ એક સારી તક બની છે.

બીએસઈ સ્ટાર એમએફ પર મ્યુ.ફંડના વ્યવહાર

સ્ટોક એક્સચેન્જના પ્લેટફોર્મ પર મ્યુચ્યુઅલ ફંડની યોજનાના યુનિટ્સની ખરીદી કે વેચાણ (રિડમ્પશન) કરવાથી પેપર વર્ક ઘટી જાય છે. શેર ખરીદો કે વેચો તેમ તમારા ડિમેટ એકાઉન્ટમાં ખરીદેલા યુનિટ્સ સમાન દિવસે કે બીજે દિવસે (ટી પ્લસ વન ધોરણે) જમા થઈ જાય છે અથવા વેચેલા યુનિટ્સનાં નાણાં મળી જાય છે. આ માટે તમારું શેર ડિમેટ એકાઉન્ટ ચાલે, જુદું ડિમેટ ખાતું ખોલાવવાની જરૂર રહેતી નથી. આ કામ તમે તમારા મ્યુ. ડિસ્ટ્રિબ્યુશન એનજન્ટ મારફત પણ કરી શકો છો. જો તમે એનજન્ટ સાથે સંપર્ક ધરાવતા ન હો તો આ કાર્ય તમારા શેરબ્રોકર મારફત થઈ શકે છે. તમને તમારું મ્યુ. ફંડની યોજનાનું રોકાણ એકસાથે ઓનલાઈન જોવા પણ મળી શકે છે.

આ વ્યવહારોના પેઈ-ઈન અને પે-આઉટમાં એનજન્ટ પોતે ભાગ લઈ શકતા નથી. અર્થાત્ તમારા ખાતામાં યુનિટ્સ સીધા જમા કે ઉધાર થાય છે. વર્તમાનમાં બીએસઈના સ્ટાર એમએફ પ્લેટફોર્મ પર ૩૩થી વધુ મ્યુ.ફંડ્સની ૨૭૦૦થી વધુ સ્કીમ્સ ઉપલબ્ધ છે, જે મ્યુ.ફંડના ૮૬ ટકા હિસ્સાને આવરી લે છે.

નાના રોકાણકારો હજી દૂર

જોકે નિષ્ણાતોના મતે હજી સુધી મોટાભાગના મ્યુ. ફંડો નાના-સામાન્ય રોકાણકારોને આકર્ષવામાં બહુ ઓછી સફળતા હાંસલ કરી શક્યા છે, જ્યારે કે મ્યુ. ફંડોનું રોકાણ કોર્પોરેટ જેવા મહારથીઓ માટે સરળ સાધન બની રહ્યું છે. કોર્પોરેટ્સ પોતાની જરૂરિયાત મુજબ આ ફંડોમાં ઈન્વેસ્ટમેન્ટનું પાર્કિંગ (રોકાણ નહીં) કરે છે અને મનફાવે ત્યારે તે પાછું ખેંચી લે છે, જેને લીધે અચાનક જ ફંડની નેટ એસેટ વેલ્યુ (નાવ - એનએવી) હાલક ડોલક થઈ જાય છે. પરિણામે ઘણી વાર તેના નાના-રોકાણકારોને સહન કરવાનું પણ આવે છે. સેબીએ આવી સમસ્યા ટાળવાના ઉપાય શરૂ કર્યા છે, પરંતુ હવે આ ઉપાયને જોર આપવાની જરૂર છે. અલબત્ત, નાના-સામાન્ય ઈન્વેસ્ટરોને આ તરફ ખેંચવામાં સ્ટોક એક્સચેન્જનું પ્લેટફોર્મ વધુ અસરકારક સાબિત થવાની અપેક્ષા છે. મ્યુ. ફંડની યોજનાઓમાં રીટેઈલ ઈન્વેસ્ટરોની સામેલગીરી વધે એ જરૂરી છે અને આ બાબત રીટેઈલ ઈન્વેસ્ટરો માટે પણ મહત્વની છે.

એનજન્ટોની ભૂમિકા પણ જરૂરી રહેશે

મ્યુ ફંડની યોજનાઓ સ્ટોક એક્સચેન્જના પ્લેટફોર્મ પર આવી જવાથી ડિસ્ટ્રિબ્યુશન એનજન્ટોની ભૂમિકા પૂરી થઈ જતી નથી. બલ્કે હજી કેટલાંક સ્વરૂપની યોજનાઓ પરંપરાગત સિસ્ટમમાં ચાલુ રહેવાની છે, એટલું જ નહીં શેરબજાર પર આવેલી યોજનાઓનું પણ પરંપરાગત પ્લેટફોર્મ તો ચાલુ જ રહેવાનું છે, જેથી ડિસ્ટ્રિબ્યુશન એનજન્ટોની ભૂમિકા પણ છે જ. જોકે સેબીએ મ્યુ. ફંડના એનજન્ટોને શેરબજારના પ્લેટફોર્મ પર સહભાગી બનવાની તક આપી છે. હકીકત એ છે કે ચોક્કસ સ્વરૂપની સ્કીમ્સ માટે એક્સચેન્જનું પ્લેટફોર્મ

કામ નહીં આવે, તેથી પરંપરાગત પદ્ધતિને પણ મહત્વ આપવું આવશ્યક છે. એજન્ટોએ પણ પોતાની સલાહકારી સેવાને વધુ ગુણવત્તાયુક્ત બનાવી રોકાણકારોનો વિશ્વાસ મેળવવો જરૂરી છે.

લિક્વિડ ફંડ: પૈસાના પાર્કિંગનો સાનુકૂળ માર્ગ

મ્યુચ્યુઅલ ફંડની એક પ્રોડક્ટનું નામ છે લિક્વિડ ફંડ. નામ તેવા ગુણ મુજબની આ પ્રોડક્ટને સમજીએ. જો આપણા પૈસા આપણા બેંક ખાતામાં પડ્યા રહે તો શું થાય? તમે કહેશો, આ પૈસા બેંકમાં છે તેથી સલામત છે અને તેના પર વ્યાજ મળે છે. વાત તો સાચી છે, કિંતુ એથી વધુ શું કોઈ લાભ છે? નહીં. તેને બદલે આ જ પૈસા બેંકને બદલે અન્ય કોઈ સાધનમાં રહે, જ્યાં તેની સલામતી ઊંચી હોવા ઉપરાંત વળતર પણ બેંક ખાતા કરતાં ઊંચું મળે તો? આપ જરૂર આ સાધન વિશે વિચાર કરશો. સેવિંગ બેંક એકાઉન્ટના વિકલ્પ તરીકે ઊભરેલા આ સાધનને હવેના સમયમાં સારો પ્રતિભાવ મળતો થયો છે, આ સાધન કહો કે સ્કીમ કહો તેનું નામ છે લિક્વિડ ફંડ છે. જોકે હજી એકંદરે બહુ ઓછા લોકો આ સાધનમાં રોકાણ કરતા થયા છે. વાસ્તવમાં આ એક રોકાણ સાધન કરતા નાણાંનું પાર્કિંગ સાધન વધુ છે, જે આપણા પૈસાને સલામતી સાથે સાચવે છે અને તેના પર વળતર પણ આપે છે તેમ જ મહત્વની વાત એ છે કે આ સાધન પ્રવાહી સ્વરૂપનું હોવાથી આપ ચાહો ત્યારે તેનો ઉપયોગ કરી શકો છો. તેને દાખલા સાથે સમજીએ.

શેર સોદા કરનાર વર્ગ માટે સાનુકૂળ

આપ શેરબજારમાં લે-વેચના નિયમિત સોદા કરતા હો તો જ્યારે પણ આપ કોઈ શેર વેચો ત્યારે આપના બ્રોકરને કહી દો કે તે વેચાણની રકમના લિક્વિડ ફંડના યુનિટ્સ ખરીદીને રાખી મૂકે. ત્યાર બાદ આપ જ્યારે શેર ખરીદો ત્યારે ફરી બ્રોકરને કહી દો કે એ લિક્વિડ ફંડના યુનિટ્સ વેચીને નાણાં લઈ લે. આપ વિચારશો કે આમ કરવાની શું જરૂર છે? મારા બેંક એકાઉન્ટમાંથી હું ખરીદીનો ચેક આપી દઈશ અને વેચાણની રકમનો ચેક મારા બેંક ખાતામાં જમા કરાવી દઈશ.

વર્ષો સુધી ભલે આપ આમ કરતા રહ્યા, પરંતુ છેલ્લા કેટલાક સમયથી આપની પાસે 'લિક્વિડ ફંડ' નામે અનોખો વિકલ્પ ઉપલબ્ધ છે. અલબત્ત, અગ્રણી બ્રોકરો પોતાના ગ્રાહકોને આ માર્ગ અપનાવવાનું કહેવા લાગ્યા છે અને અનેક ગ્રાહકોએ આ વિકલ્પ અજમાવવાનું પણ શરૂ કરી દીધું છે. જોકે હજી બહુ જ નાનો વર્ગ આમાં પ્રવેશ્યો છે, ઈન્વેસ્ટરો કે શેરોના લે-વેચના સોદા કરતા ટ્રેડરો જ નહીં, પરંતુ સામાન્ય બચતકારો માટે પણ 'લિક્વિડ ફંડ' તેમની બચત પર સારું વળતર મેળવવાનો શ્રેષ્ઠ માર્ગ છે એટલું જ નહીં, આપ જ્યારે ક્યાં રોકાણ કરવું એ સૂઝતું ન હોય એવા સમયમાં પણ લિક્વિડ ફંડમાં નાણાં મૂકી દઈને એકંદરે ૭થી ૮ ટકા જેટલું વળતર મેળવી શકો છો.

બેંક સેવિંગ એકાઉન્ટ કરતાં વધુ વ્યાજ

સામાન્ય રીતે બેંકોમાં સેવિંગ એકાઉન્ટ ધરાવનાર વ્યક્તિને માત્ર ત્રણથી ચાર ટકા જેટલું વ્યાજ મળે છે. આ વ્યાજ દર હવે અંકુશમુક્ત કરાયા હોવાથી કેટલીક બેંકોએ તેનો દર વધાર્યો છે. અલબત્ત, અનેકવિધ

આર્થિક વ્યવહારો માટે બેંક એકાઉન્ટ જરૂરી પણ છે, પરંતુ આ વ્યવહારો માટે જરૂરી રકમ ઉપરાંત જો વધુ નાણાં સેવિંગ એકાઉન્ટમાં અતિ સામાન્ય દરે પડ્યા રહેતા હોય તો આપ તે રકમનો ઉપયોગ 'લિક્વિડ ફંડની ખરીદીમાં કરતા રહો એ બહેતર છે, કેમ કે એક તો આપનું આ 'લિક્વિડ ફંડ' ડિમેટ એકાઉન્ટમાં યુનિટ્સ સ્વરૂપે રહેશે અને તેના પર રોજ-રોજ ડિવિડંડ જમા થતું રહેશે, જે ટેક્સ ફ્રી છે, એટલું જ નહીં, આપના વળતરનો દર આ ફંડમાં સેવિંગ એકાઉન્ટ કરતાં વધુ રહેશે.

બ્રોકર સાથેના કામકાજમાં સરળતા

વર્તમાન સમયમાં વિવિધ મ્યુ.ફંડ તરફથી લિક્વિડ એક્સચેન્જ ટ્રેડેડ ફંડ ઉપલબ્ધ છે, જેમાં સૌથી વધુ જાણીતા ફંડમાં લિક્વિડ બીઝનો સમાવેશ થાય છે. જે મૂળ બેન્ચમાર્ક એસેટ મેનેજમેન્ટ કંપનીની સ્કીમ છે, જોકે હવે તે ગોલ્ડમેન સાશ હસ્તક છે. અલબત્ત, જો આપ શેરની લે-વેચ માટે આવા લિક્વિડ ફંડનો ઉપયોગ કરશો તો આપને બ્રોકર સાથે નાણાં વ્યવહાર માટે બેંકની ઝંઝટ અને સમયના વ્યયમાંથી મુક્તિ મળી જશે.

હવે મોટાભાગના બ્રોકરો પોતાના ગ્રાહકોને તેમના ડિમેટ એકાઉન્ટ્સ પોતાની પાસે ખોલાવી રાખવા તથા બેંક એકાઉન્ટ્સ પોતાની પસંદગીની બેંકમાં ખોલાવવાનું કહે છે અથવા બેંક એકાઉન્ટ માટે પણ પાવર ઓફ એટર્ની માગે છે, જેથી સેટલમેન્ટમાં ઝડપથી પેમેન્ટ અને ડિલિવરી થઈ શકે. આમ કરવામાં રોકાણકારોને ક્યાંક જોખમ પણ લાગે છે, આવા સંજોગોમાં રોકાણકારોએ પોતાના બ્રોકર મારફત લિક્વિડ ફંડમાં રોકાણ કરી રાખે તો એ બંનેના હિતમાં છે, કેમ કે આ લિક્વિડ ફંડ રોકડ રકમ સમાન ગણાય છે, તેના પર તરત જ નાણાં મળી જાય છે, એટલે જ તો તેને લિક્વિડ કહે છે. વધુમાં લિક્વિડ બીઝ જેવા ફંડ પર રોજ-રોજ જમા થતા કરમુક્ત ડિવિડંડનો લાભ પણ મળે છે. યાદ રહે, બ્રોકરો અને સ્ટોક એક્સચેન્જ લિક્વિડ ફંડને માર્જિન મની તરીકે પણ સ્વીકારે છે. લિક્વિડ ફંડનો વધુ એક લાભ એ છે કે તેના ડિમેટ એકાઉન્ટ તો વિનામૂલ્યે ખૂલે જ છે, પરંતુ તેના પર કોઈ કસ્ટડી કે ટ્રાન્સફર ચાર્જ લેવાતો નથી.

જોખમ નહીંવત્ સમાન

આમાં જોખમ નહીંવત્ રહે છે, કારણ કે લિક્વિડ ફંડના નાણાં માત્ર મની માર્કેટનાં સો ટકા સલામત સાધનોમાં જ રોકવામાં આવે છે. લિક્વિડ ફંડને આપ ડિમેટ એકાઉન્ટમાં જેમ શેર પડ્યા હોય તેમ ડિમેટ એકાઉન્ટમાં કેશ કહી શકો, એટલું જ નહીં, આ યુનિટ્સ, નિરર્થક પડ્યા નથી રહેતા, બલકે તેના પર સતત વ્યાજ પણ ચાલુ જ રહે છે અને યુનિટ્સ ફરજિયાત રિઈન્વેસ્ટ પણ થતાં રહે છે. વધુમાં લિક્વિડ ફંડ ડેટ ફંડ ગણાતું હોઈ તેના પર સિક્યોરિટીઝ ટ્રાન્ઝેક્શન ટેક્સ લાગુ થતો નથી.

મ્યુ.ફંડના એફએમપી બની શકે છે એફડીના વિકલ્પ

શેરબજારના જોખમ, રિયલ એસ્ટેટની અનિશ્ચિતતા અને સોના-ચાંદી જેવાં સાધનોમાં અણધારી કે આડેઘડ વધઘટ વગેરે જેવા સંજોગો વચ્ચે બચતકાર વર્ગ આ બધામાં પડવા કરતા બેંકોની ફિક્સ ડિપોઝિટ જેવા સલામત સાધન પસંદ કરતો હોય છે. કંઈ ન સૂઝે તો બેંકની એફડીમાં પૈસા મૂકી દો એટલે સલામતી અને શાંતિ એવી વિચારધારા સાથે મોટાભાગના બચતકારો એફડી માં જ પોતાના નાણાં મૂકી દેતા હોય છે. આવા વર્ગે ફિક્સ ડિપોઝિટ સામે ફિક્સ મેચ્યોરિટી પ્લાન (એફએમપી)નો વિકલ્પ વિચારવા જેવો છે. લગભગ દરેક મ્યુ.ફંડ એફએમપી ઓફર કરતા રહે છે.

એફએમપી (ફિક્સ મેચ્યોરિટી પ્લાન) એ મ્યુ. ફંડની એવી પ્રોડક્ટ કે યોજના છે, જે બેંક એફડી જેવું જ લાગતું સાધન છે. પરંતુ બેંક એફડી નિશ્ચિત વળતરની ખાતરી કે ગેરન્ટી આપે છે, અર્થાત વ્યાજ કેટલું ચુકવાશે એ પહેલેથી કહી દેવામાં આવે છે અને તે (ફિક્સ) નિશ્ચિત રહે છે, જ્યારે એફએમપીમાં વળતર ફિક્સ કહેવાતું નથી, બલકે તેનો સંકેતાત્મક દર જાણવા મળે છે, એટલે કે વળતરના દરની રેન્જનો નિર્દેશ અપાય છે, તેની ગેરન્ટી અપાતી નથી.

એફએમપીનું રોકાણ ક્યાં થાય છે ?

એફએમપી એ મ્યુ.ફંડની ડેટ સ્કીમ સમાન જ કહેવાય છે, જે ફિક્સ ઈન્કમ સિક્યોરિટીઝમાં તેના ફંડનું રોકાણ કરે છે, જોકે તેનો મેચ્યોરિટી સમયગાળો એક મહિનાથી ત્રણ વરસ સુધીનો હોય છે. આ સ્કીમ કલોઝ એન્ડેડ સ્કીમ સમાન હોય છે, જેની ફંડ ઓફર બંધ થયા બાદ તેનું ભંડોળ સ્વીકારી શકાતું નથી. આમ પણ આ ઓફર બે કે ત્રણ દિવસ માટે જ ખુલ્લી રહે છે. લઘુત્તમ રૂ. પાંચ હજારના રોકાણ સાથે નાના-મોટા દરેક રોકાણકારો માટે આ પ્લાન આદર્શ ગણાય છે. એફએમપીનું રોકાણ સર્ટિફિકેટ્સ ઓફ ડિપોઝિટ્સ (સીડી), કમર્શિયલ પેપર્સ (સીપી), મની માર્કેટનાં સાધનો અને કોર્પોરેટ બોન્ડ્સ જેવાં મહત્તમ સલામત સાધનોમાં કરાય છે. જો એફએમપીનો સમયગાળો એક વરસથી વધુ હોય તો તેનું રોકાણ બોન્ડ્સમાં કરાય છે, જેથી વળતર બહેતર રહેવાની સંભાવના રહે છે.

એફડી અને એફએમપી વચ્ચે ફરક

એફએમપી- એફડી વચ્ચે સૌથી મહત્વનો ફરક ટેકસની અસરનો છે, ફિક્સ ડિપોઝિટ પર જે વ્યાજ મળે છે તેને વ્યક્તિ જે ટેકસ બ્રેકેટમાં (દસ, વીસ કે ત્રીસ ટકાના) હોય તે મુજબ ટેકસ લાગુ થાય છે, જ્યારે એફએમપીમાં આવી કોઈ ચિંતા હોતી નથી, કેમ કે તેને ઈન્ડેક્સેશન લાગુ પડે છે, અર્થાત એ સમયગાળામાં કન્ઝ્યુમર પ્રાઈસ ઈન્ડેક્સ (રિટેઈલ ફુગાવાનો દર) જે હોય તેને એ પ્રમાણમાં એફએમપીના વ્યાજમાંથી બાદ કરી બાકીના દર પર ટેકસ લાગે છે. દા.ત. એફએમપી સાડા દસ ટકા વ્યાજ આપે અને તે સમયે કન્ઝ્યુમર પ્રાઈસ મુજબ મોંઘવારીનો દર ૧૦ ટકા હોય તો એફએમપીના દર સામે તેને એડજસ્ટ (ઈન્ડેક્સેશન) કરીને બાકીના અડધા ટકા પર જ ટેકસ લાગે છે. આમ મોટા ભાગે

કુગાવો ઊંચો જ રહેતો હોવાથી એફએમપીના ધારકોને રીતસરની કરમુક્ત આવક જ થાય છે. અલબત્ત, એફએમપી એક વરસથી વધુ સમયગાળાની હોય ત્યારે આ લાભ મળે છે. આ સાધનમાં એક વરસથી વધુ સમય રોકાણ કરવાથી લોંગ ટર્મ કેપિટલ ગેઈન પણ માત્ર દસ ટકા જ લાગુ થાય છે. બાકી એફએમપીમાં અપાતું રિવિડંડ એ રિવિડંડ ડિસ્ટ્રિબ્યુશન ટેક્સ બાદ ચૂકવાતું હોવાથી ધારકોના હાથમાં કરમુક્ત આવે છે. આ બાબતો એફડીમાં લાગુ થતી નથી. સલામતી ખાતર માત્ર એફડીમાં જ રોકાણ કરતા લોકોએ એફએમપી માટે વિચાર કરવો સલાહભર્યું છે.

એફએમપીમાં રોકાણ કરનારે એક વાત ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા જેવી એ છે કે તેમાં વચ્ચેથી નાણાં ઉપાડી શકાતાં નથી, વાસ્તે તેનો સમયગાળો ધ્યાનમાં રાખીને જ રોકાણ કરવું બહેતર રહે છે. માર્કેટમાં લિક્વિડિટીની પોઝિશન ટાઈટ હોય છે ત્યારે એફએમપી પર સારું વળતર મળવાની શક્યતા વધી જાય છે. કિંતુ જો નાણાંની પ્રવાહિતા ભરપૂર હોય તો એફએમપી આકર્ષક રહેતાં નથી, ત્યારે મ્યુ.ફંડસ પણ આ ઓફર લાવવાનું ટાળે છે. આમાં ફંડની ઓફર વખતે તેનો સમયગાળો જોયા બાદ અને તેટલો સમય નાણાં રાખી મૂકવાની તૈયારી સાથે જ રોકાણ કરવું બહેતર છે.

મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાંથી બહાર નીકળી જવાના સંકેતો સમજો

મ્યુચ્યુઅલ ફંડ એકઝેકટલી શું છે, તેમાં શા માટે રોકાણ કરવું જોઈએ, કોણે કરવું જોઈએ? તેના શા લાભ છે? શેરબજારમાં સીધા રોકાણ કરવાને બદલે મ્યુ.ફંડમાં રોકાણ કરવાથી કઈ રીતે જોખમ ઘટે છે? વગેરે જેવા મુદ્દાઓની ચર્ચા બાદ હવે આપણે મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાંથી ક્યારે રોકાણ પાછું ખેંચી લેવું જોઈએ એ વિશે પણ સમજ મેળવીએ.

જેની કામગીરી સતત નબળી તેનો સાથ છોડો

કરમાયેલા ફૂલોને તો બગીચાનો માળી પણ રાખતો નથી, કેમ કે તેને ખબર છે કે હવે એ ફૂલોને પાણી આપવાથી પણ કંઈ નહીં વળે. એ જ રીતે સતત નબળી કામગીરી દર્શાવતા મ્યુ.ફંડમાંથી બહાર નીકળી જવામાં સાર ગણાય. પણ યાદ રહે, શરૂઆતમાં કે પ્રારંભિક સમયગાળામાં(મહત્તમ એકાદ વરસ) કોઈ ફંડની સ્કીમ અંડર પર્ફોમ (નબળી કામગીરી) રહે તો તુરંત જ તેમાંથી નીકળી જવાની ઉતાવળ ન કરાય, પણ સતત નબળી કામગીરીવાળી સ્કીમમાંથી નીકળી જવામાં ખોટું નથી. જોકે આમ કરતી વખતે બીજા ફંડ સાથે તુલના કરાતી હોય છે, પણ આ તુલના લોજિકલ હોવી જોઈએ.

ફંડ તેના ઉદ્દેશોની બહાર જાય ત્યારે..

કોઈ પણ ફંડ તેના જે ઉદ્દેશો નિર્ધારિત થયા હોય તેની બહાર જઈ રોકાણ કરવા લાગે તો એ રોકાણકારોને

રિટર્ન આપવામાં નિરાશ કરી શકે છે. દાખલા તરીકે મધ્યમ ગાળાનો ઉદ્દેશ ધરાવતી યોજના લાર્જકેપ કંપનીઓમાં રોકાણ કરવા લાગે તો તેના વળતરમાં ફરક પડી શકે છે. અર્થાત ફંડ મેનેજર વારંવાર ભળતી સ્ક્રિપ્સમાં રોકાણ કરવા લાગે ત્યારે રોકાણકાર તે સ્કીમમાંથી નીકળી જવાનું વિચારે એ સલાહભર્યું છે, કેમ કે આ ફંડ પોતાના રોકાણકારોને અપેક્ષિત વળતર આપવામાં નિષ્ફળ જઇ શકે છે. તમારે જોખમ લેવાની તૈયારી મર્યાદિત હોય ને તમારા ફંડ મેનેજર જોખમી રોકાણ કરવામાં વધુ સક્રિય બનતા જણાય તો એ તમારું જોખમ પણ વધારી શકે છે.

ફંડ મેનેજર છોડી જાય કે બદલાય

કેટલાક મ્યુ.ફંડ તેના ફંડ મેનેજરના નામે જાણીતા હોય છે. જો કોઈ ફંડનો

મેનેજર બદલાય કે છોડીને જતો રહે તો સ્કીમના પોર્ટફોલિયો પર તેની અસર થવાની સંભાવના રહે છે, કેટલાક ફંડ મેનેજર પોતાના ફંડની બ્રાન્ડ જેવા હોય છે, જેને લીધે રોકાણકારો તેમાં રોકાણ કરે છે. મ્યુ.ફંડ ઉદ્યોગમાં તેઓ સ્ટાર ફંડ મેનેજર તરીકે જાણીતા હોય છે. જોકે ખરેખર તો ફંડ મેનેજર તમારા રોકાણ કરવા કે ખેંચી લેવા માટેનું કારણ હોવું જોઈએ નહીં. જો આવું થાય તો તમારે નવા ફંડ મેનેજરને થોડો સમય આપવો જોઈએ અને તે પોર્ટફોલિયોમાં કેવા ફેરફાર કરે છે, સ્ટોક સિલેક્શન કઈ રીતે કરે છે, તેની એસેટ એલોકેશન પોલિસી કેવી છે, વગેરેનું નિરીક્ષણ કરવું જોઈએ. પરંતુ જો ફંડની રોકાણ સ્ટ્રેટેજી બરાબર છે, જેને લીધે ફંડ મેનેજર આવે - જાય તેને ફરક પડતો નથી, બાકી માત્ર ફંડ મેનેજર જ મુખ્ય હોય તો ફંડ મેનેજરની વિદાય બાદ થોડો સમય નિરીક્ષણ કરીને નીકળી જવું કે કેમ તેનો નિર્ણય લઈ શકાય છે.

પોર્ટફોલિયો રિબેલેન્સ કરવા માટે

જ્યારે પણ તમારા પોર્ટફોલિયોમાં તમને એવું લાગે કે રિસ્કનું પ્રમાણ વધી ગયું છે અથવા એક સરખી સ્કીમ વધી ગઈ છે અને વૈવિધ્ય માં ખૂબ જ કચાશ કે અભાવ છે તો તમારે અમુક સ્કીમમાંથી નીકળી જવાની નોબત આવે છે. તમારે પણ એસેટ એલોકેશનનું ધ્યાન રાખવું જરૂરી હોય છે. તમારા લક્ષ્ય મુજબ પણ તેને બદલવાની ફરજ પડી શકે છે, જેમ જેમ ઉંમર વધતી જાય તેમ તેમ તમારા પોર્ટફોલિયોમાં પણ ડેટ સાધનો કે ફિક્સ્ડ ઈન્કમનાં સાધનો અને ઉચ્ચ સલામતીનાં સાધનો વધતાં રહે અને જોખમી સાધનો ઘટતાં રહે એ સમયની પણ માગ હોય છે. રોકાણ પાછું ખેંચતી વખતે કરવેરાની અસર પણ સમજી લેવી જોઈએ. દાખલા તરીકે શોર્ટ ટર્મમાં જ એટલે કે એક વરસની અંદર જ વેચાણ કરી દો તો નફા પર શોર્ટ ટર્મ કેપિટલ ગેઈન ટેકસ લાગે છે અને ઘણા કિસ્સામાં એકિઝિટ લોડ પણ આવી શકે છે. વાસ્તે રિબેલેન્સિંગ

વખતે આ મુદ્દા ધ્યાનમાં રાખશો.

તમારું લક્ષ્ય પૂરું થઈ જાય

કોઈ પણ રોકાણ કરતી વખતે તમે ચોક્કસ વળતર કે વૃદ્ધિ મેળવવાની અપેક્ષા રાખી હોય અને એ ચોક્કસ સમયે પૂરી થઈ જતી હોય તો એ પછી રોકાણ પાછું ખેંચી લેવામા ડહાપણ મનાતું હોય છે, એ સમયે વધુ વળતર મેળવવાની લાલસા કે પ્રલોભનમાં પડવું જોઈએ નહીં, એમ કરવા જતાં તમે જોખમમાં મુકાઈ શકો છો. ઈકિવટીમાં તેજ-મંદીની સાઈકલ ચાલતી રહેતી હોય છે, જેથી તમને તમારા લક્ષ્યની રકમ મળી જાય પછી ભાવ હજી વધે એવી લાલચમાં તેને ચાલુ રાખવામાં મુસીબત ઊભી થઈ શકે છે. આવું શેરોમાં વારંવાર બનતું હોય છે. જ્યારે રોકાણકારો પ્રોફિટ બુકિંગ ભૂલી જાય છે અથવા વધુ નફાની આશાએ હોલ્ડિંગ ચાલુ રાખે છે, જેમાં બજાર વળાંક લે ત્યારે પસ્તાવાનો વારો આવી શકે છે. જોકે મ્યુ.ફંડમાં આવું નથી હોતું, તેમાં તમારે રોકાણ પાછું તો જ ઉપાડવું જોઈએ, જો તમારે એસેટ કલાસ બદલવો હોય, અર્થાત્ તમારે ઈકિવટીમાંથી ડેટ તરફ કે અન્ય સાધન તરફ જવું હોય. બાકી એકિટ્વલી મેનેજડ કોઈ સ્કીમમાંથી નાણાં રિડીમ કરી કે ઉપાડીને બીજી એવી જ સ્કીમમાં મૂકવાનો વિચાર હોય તો એ સાર્થક નહીં ગણાય. બલકે તેને ચાલુ રાખવામાં વધુ શાણપણ રહેશે. અલબત્ત, તમને ઘર લેવા માટે કે સંતાનોના ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે કે લગ્ન પ્રસંગ જેવા કોઈ ચોક્કસ હેતુસર નાણાં ઉપાડવાં હોય તો વાત જુદી છે.

મ્યુ.ફંડની એસેટ મેનેજમેન્ટ કંપનીની નેટવર્થ

સેબી (સિક્યોરિટીઝ એન્ડ એક્સચેન્જ બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા)એ રોકાણકારોનાં હિતમાં અમુક પગલાં ભર્યાં છે. સેબીએ હવે મ્યુ.ફંડની સ્થાપના કરતી એસેટ મેનેજમેન્ટ કંપની (એએમસી) માટે લઘુત્તમ નેટવર્થની જરૂરિયાત રૂપિયા ૫૦ કરોડની કરી છે. નાના મ્યુ.ફંડ ધરાવતી કંપનીઓ માટે આ મોટી રકમ છે, જેથી જો સેબી આ નિયમનો અમલ કરવા જાય તો લગભગ દસથી બાર નાની એએમસીએ કામકાજ સમેટી લેવાનો સમય આવી શકે અથવા પોતાને બીજા મોટા ફંડ સાથે ભેળવી દેવાનો નિર્ણય લેવો પડે અથવા અમુક બે થી ત્રણ નાની એએમસી એક થઈ આગળ વધે એમ બની શકે.

અલબત્ત, અહીં સેબીનો ઈરાદો કે ઉદ્દેશ એ છે કે માત્ર મોટા અને ગંભીર પ્લેયર જ આ ક્ષેત્રમાં સક્રિય રહે, જેથી રોકાણકારોનો વિશ્વાસ ઊંચો રહી શકે.યુ.એસ.એ. જેવી વિકસિત માર્કેટમાં પણ ૧૯૪૦માં જે નક્કી થઈ હતી તે નેટવર્થ સાથે આજે પણ મ્યુ.ફંડ કામ કરે છે. જ્યાં પાંચ હજાર જેટલાં મ્યુ.ફંડ છે અને ૩૦ ટકાથી વધુ લોકો તેમાં રોકાણ કરે છે. ભારતમાં મ્યુ.ફંડ માટે શરૂમાં રૂપિયા દસ કરોડની નેટવર્થ હતી, જેથી હવે વીસ વરસ બાદ વધેલા ફુગાવાને ધ્યાનમાં રાખી સેબી માને છે કે તેમાં વૃદ્ધિ થવી જોઈએ. સેબીએ આ નેટવર્થ વધારવા માટે મ્યુ.ફંડની એએમસીને ત્રણ વરસનો સમય આપ્યો છે.

પોતાની જ સ્કીમમાં રોકાણ કરવાની ફરજ

સેબીએ સૂચવ્યું છે કે હવેથી મ્યુ.ફંડ હાઉસ પોતે જે ઓપન એન્ડેડ સ્કીમ રોકાણકારોને ઓફર કરે, તેમાં તેમણે પોતે પણ રોકાણ કરવું જોઈશે. આ રોકાણ ફંડમાં કરાયેલા કુલ રોકાણના એક ટકો કરવાનું રહેશે, જોકે આ રોકાણની મહત્તમ મર્યાદા રૂપિયા પચાસ લાખ રખાઈ છે. આમ રોકાણકારોને ઓફર થનાર યોજનામાં પોતે પણ રોકાણ કરવાનું હોવાથી તેના નફા-નુકશાન માટે પણ ફંડે પોતે તૈયાર રહેવું જોઈશે. તેમણે પોતાની કામગીરી વધુ ધ્યાનપૂર્વક -વધુ જવાબદારી સાથે નિભાવવાની રહેશે. અન્યથા, રોકાણકારો ઉપરાંત પોતે પણ નુકશાન કરશે, જે તેમને બે રીતે હાનિ પહોંચાડશે. એક, પોતાને આર્થિક નુકશાન અને બીજું, રોકાણકારો પણ તેમનાથી દૂર જશે, જેની અસર તેમની બીજી યોજના પર પણ પડી શકે.

જોકે રોકાણકારોના હિતમાં આ પગલું સારું ગણાય કેમ કે તેનાથી ફંડ હાઉસીસની જવાબદારી વધશે અને મેનેજમેન્ટ ક્વોલિટીમાં સુધારો થશે. આમ ઈકિવટીમાં રોકાણનો પ્રવાહ વધશે એ પણ નોંધવું રહ્યું. અલબત્ત, ફંડ સારી કામગીરી કરે તો લાભ પણ થાય એ જુદી વાત છે, પરંતુ પોતાનું કમિટમેન્ટ એ મોટી વાત છે.

ઈન્વેસ્ટર એજ્યુકેશન માટે નાણાં વાપરવાં ફરજિયાત

રોકાણકારોના હિતમાં સેબીએ એવો પણ નિયમ ઘડ્યો છે કે દરેક મ્યુ. ફંડને અલાઉ કરાયેલા ખર્ચની ચોકકસ ટકા રકમ માત્ર અને માત્ર ઈન્વેસ્ટર એજ્યુકેશન તથા અવેરનેસ માટે વાપરવી જોઈશે. આ રકમ બધાં મ્યુ.ફંડસને ભેગાં કરાય તો બહુ મોટી રકમ થાય છે .આમ સેબી મ્યુ.ફંડસને જ તેમનાં નાણાં દ્વારા આમ કરવા પર જોર લગાવી રહ્યું છે, જેને લીધે વધુને વધુ લોકો મ્યુ.ફંડસના પ્યાલને, તેમાં રોકાણ કરવાની પદ્ધતિ, લાભ, વિશેષતા, વગેરેને સમજે . આ બાબત મ્યુ.ફંડ ઉપરાંત આખરે મૂડીબજારના પણ લાભમાં ગણાય. સેબીએ આ માટે મ્યુ.ફંડસને ચોકકસ રાહત પણ આપી છે. મ્યુ.ફંડસ દેશના મુખ્ય પંદર શહેરોની બહાર પણ પોતાનો પ્રસાર કરે અને તેનું કલ્ચર ફેલાવે એવું સેબી દઢતાપૂર્વક ઈચ્છે છે. આ વિષયમાં હજી મ્યુ. ફંડ્સ તરફથી વધુ મહેનત અને નવા આઈડિયાઝની જરૂર છે.

ભારતીય રોકાણકારોમાં હજી સમજ-જાગૃતિનો અભાવ

આપણા દેશમાં છેલ્લા બે દાયકામાં મ્યુચ્યુઅલ ફંડ ઉદ્યોગમાં સતત પરિવર્તન-ઈનોવેશન આવતાં ગયાં છે. જોકે હજી રોકાણકારોમાં આ વિશેની સમજ અધૂરી છે અથવા ગેરસમજ પણ પ્રવર્તે છે. એક વાત સ્પષ્ટ છે કે બેંકોનાં બચત ખાતામાં નાણાં પડ્યા રહે એ કરતાં મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાં રહે એ વધુ વળતરદાયી અને બહેતર પણ છે.મ્યુ.ફંડ શેરબજારમાં કરાતા સીધા રોકાણની તુલનાએ ઓછાં જોખમી હોય છે. મ્યુ.ફંડની અનેક યોજનામાં વૈવિધ્ય હોય છે, વૃદ્ધિનો અવકાશ હોય છે, સરળતા , પારદર્શકતા હોય છે. નાની રકમ સાથે , તેમ જ સમયાંતરે -હપ્તાવાર -રિકરિંગની જેમ રોકાણ કરવાની સુવિધા હોય છે. ફ્લેક્સિબિલિટી છે, પ્રવાહિતા છે, તેમ છતાં હજી રોકાણકારો તેમાં ટૂંકી દષ્ટિએ જોવાનો અભિગમ રાખે છે. મ્યુચ્યુઅલ ફંડની યોજનાઓની પસંદગી પણ પોતાના ફાઈનાન્સિયલ લક્ષ્ય મુજબ થઈ શકે છે, તેમ છતાં લોકો

ટોળાંશાહીને કે અન્ય પ્રલોભનોને અનુસરી ગુમરાહ થાય છે . મ્યુચ્યુઅલ ફંડ નાના રોકાણકારો માટે આદર્શ છે અને લાંબા ગાળા માટે વધુ આદર્શ છે. દરેક બચતકાર વ્યક્તિ કે પરિવારે મ્યુચ્યુઅલ ફંડની યોજનામાં પોતાની જરૂરિયાત મુજબ રોકાણ કરવામાં સાર અને સાર્થકતા છે.

(સ્પષ્ટતા- વિશેષ નોંધ: આ પુસ્તિકા મ્યુચ્યુઅલ ફંડ વિશેની સરળ સમજ આપે છે, પરંતુ કોઈ પણ રોકાણ ચોકકસ જોખમને આધીન હોય છે, જેથી આ પુસ્તકમાં અપાયેલી સરળ સમજ બાદ દરેક વ્યક્તિએ પોતાની વિવેકબુદ્ધિ સાથે આગળ વધવું સલાહભર્યું છે.)